

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem år med studier i naturforvaltning ved Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB). Valg av tema for oppgaven bygger på en erkjennelse av at naturforvaltning er tverrfaglig og befinner seg i skjæringspunktet mellom naturvitenskap og samfunnsvitenskap. Problemstillingen er rent samfunnsvitenskapelig, men tar utgangspunkt i en økologisk utfordring i form av fragmentering og tap av villreinens leveområder. Slik jeg ser det er det et behov for mer samfunnsvitenskapelig kunnskap om blant annet arealforvaltning for å utvikle forvaltningsmodeller for naturforvaltningen. Mitt valg av tema for masteroppgaven er motivert av et ønske om å bidra med denne type kunnskap. Oppgaven har vært tilknyttet prosjektet ”Regional Planning and Wild Reindeer Management” finansiert av Norges Forskningsråd under programmet Miljø 2015. Prosjektet er et samarbeid mellom UMB og Norsk institutt for naturforskning (NINA).

Arbeidet med masteroppgaven fra idé til ferdig produkt har vært en utfordrende og lærerik prosess. Jeg vil først og fremst rette en stor takk til min veileder ved UMB, Eva Irene Falleth, for ideer, gode innspill og konstruktive tilbakemeldinger gjennom hele prosessen. Videre vil jeg takke medstudent Roar Økseter for god hjelp med GiS i utarbeidelse av kart over studieområdet, og Marte Nyheim for hjelp med korrektur og gjennomlesing. Til slutt vil jeg takke de 180 respondentene blant lokalpolitikere, medlemmer av villreinnemd og villreinlag som tok seg tid til å svare på spørreundersøkelsen.

Ås, 16. mai 2011

Nils-Ener Lundsbakken

Sammendrag

Norge har et internasjonalt ansvar for å ivareta villrein på en bærekraftig måte. Dette omfatter også villreinens leveområder. Konflikten mellom bruk og vern er en sentral forklaring på hvorfor Riksrevisjonen (2007) finner at Stortingets mål for forvaltning av villrein ikke følges opp gjennom arealforvaltningen. Som et svar på disse utfordringene har derfor Miljøverndepartementet initiert en prosess for å etablere regionale planer for villrein fjell i Sør-Norge. Disse fylkesdelplanene skal legge rammer for arealforvaltningen, både arealplanlegging og forvaltning av verneområder.

Et formål med denne masteroppgaven er å diskutere hvorvidt slike helhetlige planer, der sentrale myndigheter bestemmer premissene mens lokale myndigheter forvalter områdene, er en bærekraftig løsning på utfordringene i forvaltning av villreinområder. Dette belyses ved å kartlegge lokale holdninger og oppfatninger om bruk og vern av villreinområder.

Studieområdet er villreinområdene Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane (SVR), Setesdal Austhei (SA) og Våmur-Roan (VR). Disse tre områdene har en felles villreinnemnd. Deler av SVR villreinområde er et landskapsvernområde mens resten av arealene i undersøkelsen forvaltes i hovedsak gjennom kommunal arealplanlegging.

Gjennom den empiriske undersøkelsen i oppgaven ønsker jeg å finne svar på hvilke holdninger og hvilken form for kunnskap som lokale beslutningsaktører legger til grunn for bruk, vern og forvaltning av villreinområdene. Jeg ønsker å diskutere i hvor stor grad lokale holdninger påvirker det faktiske resultatet av forvaltningen.

Det er gjennomført en spørreundersøkelse som er sendt ut til samtlige kommunestyremedlemmer i de 18 kommunene med areal i studieområdet, og til medlemmer av villreinlag og villreinnemnd. Svarprosent for undersøkelsen rettet mot lokalpolitikere var 50 prosent som tilsvarer 167 respondenter. Resultatene viser i hovedsak at lokalpolitikernes holdninger til vern var i tråd med et tradisjonelt bruk- og høstingsperspektiv, og de mente at arealplanlegging er tilstrekkelig for å ivareta villreinhensyn. Politikere mente også i stor grad at overordnede myndigheter har mye, og i visse tilfeller for mye, makt i arealplanlegging i villreinområder. Analysen viser at holdninger til bruk og vern varierer mellom politikere i ulike regioner i studieområdet. Dette reiser spørsmål om hvorvidt en horisontal koordinering og samarbeid mellom lokale aktører vanskeliggjøres. Det er videre en viss samvariasjon

mellom holdninger hos lokalpolitikere og utbyggingspraksis i kommunene. Det kan med andre ord se ut til at lokale holdninger til bruk og vern påvirker praksis i arealdisponeringen i villreinområdene.

Dersom statlige myndighetene skal lykkes med overordnede villreinplaner som ramme for kommunal arealplanlegging, er det viktig at lokale aktører medvirker i utformingen av premissene for forvaltningen av områdene. Dette har i liten grad skjedd i utarbeidelsen av villreinplanen for Setesdalsheiene. Det er av den grunn relevant å diskutere hvorvidt dagens forvaltningspolitikk med vekt på helhetlig planlegging av villreinområder er tilstrekkelig som et svar på utfordringene gitt av Riksrevisjonen. En slik diskusjon vil være en del av et overordnet spørsmål om hvilke problemer arealplanleggingen skal løse og om hvem som skal forvalte villreinområder.

Abstract

Norway has an international responsibility to protect the wild reindeer. This also includes protection of the wild reindeer's habitat. The conflict between land use and conservation regarding management of wild reindeer areas is a central explanation why The Office of the Auditor General (2007) reaches the conclusion that land management is not consistent with the objectives stated by the Parliament. In response to these challenges the Ministry of the Environment initiated a process to establish regional plans for the wild reindeer mountains in southern Norway. These plans provide a framework for the local land use planning.

One purpose of this thesis is to discuss whether such comprehensive plans is a sustainable solution to the challenges in the management of wild reindeer areas. To support this discussion, a study of local attitudes and opinions related to the use and conservation of wild reindeer areas has been carried out in the wild reindeer areas Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane (SVR), Setesdal Austhei (SA) and Våmur-Roan (VR). While parts of the SVR area make up a conservation area, the rest of the studied areas are mainly managed through land-use planning on a municipal level. The three areas also have a common wild reindeer board.

The aim of this empirical study is to reveal which attitudes, and what form of knowledge, local decision-makers base their land use decisions in wild reindeer areas on. Based on the results, I want to discuss the extent to which local attitudes affect the actual results of the management. The study is conducted as a survey that was sent to all local politicians in the 18 municipalities included in the study area as well as to members of The Wild Reindeer Board and The Wild Reindeer Committees. The response rate for the survey aimed at local politicians was 50 percent, which corresponds to 167 respondents.

The results show that the local politicians' attitudes towards conservation correspond with the traditional perspective on resources use and harvesting, and that they viewed local land use planning as sufficient to protect and sustain the wild reindeer. A large share of the politicians were also of the opinion that central authorities have much, or even too much, power and influence on the land use planning in the wild reindeer areas. The analysis shows that attitudes towards use and conservation vary between politicians in the different regions of the study area. This raises the question whether or not it is possible for local stakeholders to cooperate in comprehensive planning. There is some correlation between the attitudes of the local

politicians and the practice in the municipalities. Thus it appears that local attitudes towards land use and conservation seems to affect practice in land management in the wild reindeer areas.

In order for comprehensive plans to succeed as a framework for municipal land use planning, it is important that local actors are involved in the process of establishing premises for the management. This has been done to a limited extent in the process of developing the wild reindeer plan for the studied area. It is therefore relevant to discuss whether the current management policy, with emphasis on comprehensive planning of wild reindeer areas across municipal and county borders, is a sufficient response to the challenges stated by The Office of the Auditor General. Such a discussion will be part of a more fundamental question regarding which problems it is desirable to solve through land-use planning, and which bodies that shall have responsibility for management of the wild reindeer areas.

Innhold

Figuroversikt	8
Tabelloversikt.....	8
1. Innledning.....	9
1.2 Problemstillinger	9
1.3 Bakgrunn	10
1.4 Strukturering av oppgaven.....	14
2. Empiri og teorigrunnlag	15
2.1 Relevante studier	15
2.1.1 Studier med utgangspunkt i Setesdalsheiene	15
2.1.2 Studier med utgangspunkt i kunnskapsbegrepet og sosial læring	16
2.1.3 Konflikter i nordisk naturforvaltning.....	17
2.2 Teori og begreper.....	17
2.2.1 Diskurser om arealvern	18
2.2.2 Lokal forankring – et kriterium for bærekraftig forvaltning?	19
2.2.3 Holdningsbegrepet	20
3. Beskrivelse av studieområdet.....	22
3.2 Setesdal Austhei (SA).....	25
3.3 Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane (SVR).....	25
3.4 Våmur-Roan (VR)	26
4. Metode.....	27
4.2 Valg av undersøkelsesdesign.....	28
4.2.1 Kvalitativ eller kvantitativ metode?.....	29
4.2.2 Case-studie	29
4.3 Utforming av spørreundersøkelsen.....	30
4.3.1 Valg av tema og spørsmål i spørreskjemaet.....	31
4.3.2 Hensyn ved utformingen av spørreskjemaet.....	31
4.4 Gjennomføring av spørreundersøkelsen	33
4.5 Analyse	34
4.6 Utvalg og bortfallsanalyse	34
4.6.1 Spørreundersøkelse rettet mot kommunepolitikerne	35
4.6.2 Spørreundersøkelse rettet mot villreinnemnd og villreinlag.....	38
4.7 Reliabilitet og validitet	39

5. Resultater.....	41
5.1 Spørreundersøkelse rettet mot kommunepolitikere	41
5.1.1 Holdninger til bruk og vern av natur.....	41
5.1.2 Holdninger til forvaltning av villreinområder.....	44
5.1.3 Holdninger til aktører og maktfordeling i forvaltningssystemet.....	48
5.1.4 Kunnskap	51
5.2 Spørreundersøkelse rettet mot medlemmer av villreinlag og villreinnemnd	54
6. Diskusjon.....	56
6.1 Holdninger til bruk og vern	56
6.2 Sammenheng mellom holdninger og praksis.....	59
6.3 Hva er bestemmende for den kommunale arealplanleggingen?.....	60
7. Konklusjon	62
8. Litteraturliste	64

Vedlegg 1	Informasjonsbrev til lokalpolitikere
Vedlegg 2	Spørreskjema til lokalpolitikere
Vedlegg 3	Informasjonsskriv til villreinnemnd og -lag
Vedlegg 4	Spørreskjema til villreinnemnd og -lag

Figuroversikt

Figur 2.1	Kognitiv hierarkimodell for adferd	s. 21
Figur 3.1	Kart over villreinområdene i studieområdet	s. 22
Figur 3.2	Dispensasjoner i LNF-områder	s. 24
Figur 4.1	Ulike former for frafall	s. 35
Figur 4.2	Svarprosent etter kommunetilhørighet	s. 37
Figur 5.1	Holdninger til vern etter kommunetilhørighet	s. 43
Figur 5.2	Holdninger til vern og utvikling etter geografisk tilhørighet	s. 44
Figur 5.3	Holdninger til betydningen av menneskelig aktivitet for villrein	s. 46
Figur 5.4	Holdninger til bruk av villreinområdene etter kommunetilhørighet	s. 46
Figur 5.5	Holdninger til betydningen av bestemte inngrep	s. 47
Figur 5.6	Holdninger til ulike aktørers makt i arealplanleggingen	s. 49
Figur 5.7	Holdninger til MD, DN, Fylkesmannen og kommunenes makt i arealplanleggingen	s. 50
Figur 5.8	Holdninger til ulike former for kunnskap	s. 51
Figur 5.9	Holdninger til vitenskapelig kunnskap	s. 53
Figur 5.10	Holdninger til vern blant medlemmer av villreinnemnd og -lag	s. 54
Figur 5.11	Holdninger til vern av villreinområder blant medlemmer av villreinnemnd og -lag	s. 54
Figur 5.12	Holdninger til kommunens makt i arealforvaltningen	s. 55

Tabelloversikt

Tabell 3.1	Areal- og bygningsdata for villreinområdene	s. 23
Tabell 3.2	Antall fritidsboliger 1998-2010	s. 24
Tabell 4.1	Avvik mellom brutto- og nettoutvalg	s. 38
Tabell 4.2	Svarprosent for villreinnemnd og -lag	s. 39
Tabell 5.1	Holdninger til generelle påstander om bruk og vern	s. 42
Tabell 5.2	Holdninger til påstander om bruk og vern av villreinområder	s. 45
Tabell 5.3	Holdninger til ulike former for kunnskap	s. 52

1. Innledning

En politisk konflikt mellom bruk og vern ligger til grunn for utfordringene i forvaltningen av villreinområdene i Sør-Norge. Riksrevisjonens gjennomgang av arealplanlegging og arealdisponering (2007) viser til betydelige avvik mellom Stortingets føringer med hensyn til å sikre en bærekraftig arealdisponering, og det faktiske resultatet av arealforvaltningen. Det vises blant annet til at bygging på snaufjellet og i skoggrensa har økt med om lag 25 prosent fra 1985 til 2005 (Riksrevisjonen 2007). Riksrevisjonen fremhever utbygging i villreinområder som spesielt problematisk. Som et svar på denne utfordringen har Miljøverndepartementet initiert en prosess med etablering av fylkesdelplaner for villreinfjell i Sør-Norge. Hensikten med slike planer er å legge til rette for “gjensidig stimulerende miljøer” som skal samordne hensyn til en helhetlig forsvarlig villreinforvaltning og lokalsamfunnenes behov (Miljøverndepartementet 2007: 2). Planene skal omfatte de nasjonale villreinområdene som er definert av Direktoratet for naturforvaltning (DN), og de vil dekke både verneområder og randsoner, det vil si arealer som juridisk sett tilhører forvaltning etter henholdsvis naturmangfoldloven og plan- og bygningsloven. Som jeg vil komme tilbake til er det grunn til å diskutere hvorvidt en slik forvaltningsstrategi er en bærekraftig løsning på utfordringene i forvaltning av villreinområder.

Som fremhevet av blant andre Bortne m. fl. (2001) står lokalsamfunnsperspektivet sterkt i Norge. De fremhever at “det er ei generell haldning at det lokale og rurale må få overleve, til og med om det skulle vere på kostnad av miljøet” (Bortne m.fl. 2001: 112). Dette lokalsamfunnsperspektivet er i stor grad basert på et høstingsperspektiv for forholdet mellom menneske og natur. Det vil være interessant å se nærmere på hvilken betydning dette perspektivet har i forvaltningen av villreinområder. Med denne masteroppgaven ønsker jeg å undersøke i hvilken grad verdier, holdninger og kunnskap hos lokale aktører påvirker arealplanlegging i villreinområder. Videre i denne innledningen vil jeg først presentere oppgavens problemstilling, før jeg går nærmere inn på bakgrunn og videre struktur på oppgaven.

1.2 Problemstillinger

Et overordnet mål med denne masteroppgaven er å analysere faktorer som påvirker forvaltning av villreinområder. Jeg vil først og fremst ta utgangspunkt i lokal arealplanlegging etter plan- og bygningsloven, men vil også komme inn på lokale aktørers holdninger til vern

etter naturvernlovgivningen. Siden kommunen er planmyndighet, i planlegging etter plan- og bygningsloven, vil jeg spesielt studere hvilke holdninger til bruk og vern som ligger til grunn for kommunal arealplanlegging i villreinområdene. Videre vil jeg vurdere i hvor stor grad lokale holdninger påvirker resultatet av forvaltningen. Jeg vil blant annet diskutere hvorvidt varierende holdninger til naturvern er egnet til å forklare forskjeller i praksis i forvaltning av villreinområder, og dermed teste sammenhengen mellom holdning, adferd og praksis. Det vil også være relevant å komme inn på ulike former for kunnskap som vektlegges av lokale forvaltningsaktører og hvilken betydning dette har for resultatet av arealplanleggingen.

Utgangspunktet for utformingen av problemstillingene er påstanden om at arealplanleggingen i villreinområder i større eller mindre grad vil være et speilbilde av holdninger og kunnskap hos aktører i lokalsamfunnet. Som jeg vil komme nærmere inn på, er dette et aktuelt spørsmål siden de nye fylkesdelplanene for villreinområder i stor grad bygger på en tanke om en samordnet og helhetlig forvaltning, på tvers av administrative og hierarkiske grenser i forvaltningen. For å kunne diskutere dette temaet ønsker jeg å besvare følgende problemstillinger:

- Hvilke holdninger har lokale beslutningstakere til bruk og vern av villreinområder?
- Hvilke holdninger har lokale beslutningstakere til ulike forvaltningsformer i villreinområder?
- I hvilken grad har holdninger og kunnskap betydning for kommunens arealplanlegging?

1.3 Bakgrunn

Utvikling av en mer bærekraftig naturforvaltning handler i stor grad om å tilpasse forvaltningsmodellene med utgangspunkt i kunnskap fra både natur- og samfunnsvitenskap. Det er videre et politisk og demokratisk system som danner rammen rundt den praktiske forvaltningen av norsk natur. Dersom det er et mål å utvikle bedre forvaltningsmodeller vil dette forutsette kunnskap om biologi, økologi og menneskets relasjon til natur, og hvilke faktorer som påvirker utformingen av en forvaltningspolitikk. For mange arter og økosystemer i norsk natur har vi tilstrekkelig med naturvitenskapelig kunnskap til at modellene kan utvikles et skritt videre. Det er et større behov for samfunnsvitenskapelig og

tverrfaglig forskning om norsk naturforvaltning for å skape en bærekraftig og legitim forvaltning.

Samfunnsvitenskapene synes å interessere seg i økende grad for forvaltning av miljø, areal og natur. Dette omfatter både miljøsosologi, med fokus på menneskelige relasjoner til natur og miljø, og statsvitenskap med fokus på styring og forvaltning. Eksempler på det siste finner vi blant annet i studier av styringsstrukturer i naturvernet (Reitan 2004) og erfaringer med lokal forvaltning av verneområder (Daugstad m.fl. 2006; Falleth og Hovik 2006). Samtidig har naturforvaltningen, som tradisjonelt har hatt et naturvitenskapelig utgangspunkt, i større grad henvendt seg til samfunnsvitenskapene for å finne løsninger på ulike utfordringer.

Brundtlandrapporten fra 1987 med fokus på bærekraftig forvaltning og senere Lokal Agenda 21 med særlig fokus på lokal deltakelse har vært viktig for utvikling av kunnskap om dette feltet. I Norge har disse tankene preget arealplanleggingen da kommuner fikk delegert myndighet til å vedta arealplaner i 1985. Senere ble det gjennom MIK-reformen (Miljøvern i kommunene) øremerket statlige midler til å ansette miljøvernkonsulenter i alle norske kommuner. Internasjonale ideer, delegering av arealplanlegging og MIK-forsøket medførte også økt fokus på nye forvaltningsformer for natur- og miljøvern. Det ble blant annet satt i gang fire forsøk med lokal forvaltning (Falleth og Hovik 2006). Dette har medført en ny lokal forvaltningsmodell i store verneområder fra 2009 med delegert myndighet til kommunene, statlige ansatte naturforvaltere og interkommunale styringsorganer. Små verneområder forvaltes av kommunene. Norge har, i motsetning til mange andre land, delegert myndighet til kommunene (Sandström m. fl. 2008).

Politisk økologi vokste frem som en vitenskap på 1980- og 90-tallet i takt med økt fokus på forskning innenfor temaet miljø og utvikling. Forskning innenfor dette feltet har en mer eksplisitt politisk tilnærming og tar utgangspunkt i en erkjennelse av at miljøet er politisert. Benjaminsen og Svarstad (2010) viser blant annet til historiske eksempler der en rendyrket samfunns- eller naturvitenskapelig tilnærming har vært utilstrekkelig med hensyn til å beskrive miljøproblemer, og der dette har fått negative konsekvenser for miljø eller samfunn. De viser til at både kunnskap om samfunnsfaglige dimensjoner, og naturfaglig kunnskap om arter og arealer, er nødvendig for å studere miljøforvaltningen innenfor rammen av politisk økologi. Kort oppsummert kan vi si at teorier omkring forholdet menneske og natur har eksistert lenge, blant annet uttrykt gjennom miljøsosologi og de senere år gjennom politisk

økologi. Det synes imidlertid ikke som om kunnskap fra denne type forskning har hatt særlig innvirkning på forvaltningsmodeller i Norge før de siste ti år, da man for eksempel har gjennomført forsøk med lokal forvaltning av store verneområder.

Som nevnt av Bråtå (2001) kan norsk villreinforvaltning deles inn i de tre hovedområdene (1) stammeforvaltning, (2) planlegging og forvaltning etter naturmangfoldloven og (3) planlegging og forvaltning etter plan- og bygningsloven. En mer overordnet og økologisk tilnærming til villreinforvaltningen vil forenkle dette ytterligere og ta utgangspunkt i de to hovedområdene “stammeforvaltning” og “habitatforvaltning”. Med stammeforvaltning menes hvordan villreinen forvaltes gjennom avskytningsplaner, fredning og andre tiltak som er direkte knyttet til utviklingen av den enkelte villreinpopulasjon. Habitatforvaltning er forvaltningen av villreinens leveområder og er i forvaltningssystemet uttrykt gjennom arealplanleggingen og forvaltning etter naturmangfoldloven (punkt 2 og 3 i Bråtås inndeling). Økt press på arealene i villreinområder, særlig i forbindelse med utbygging og aktivitet i randsonene, utgjør i dag den største trusselen mot villreinen i Sør-Norge (St. meld. nr. 21 2004-2005). Det er særlig samleeffekten av mange inngrep, og villreinens assosiasjoner til menneskelig ferdsel forbundet med installasjoner i fjellet, som er et problem (Andersen og Hustad 2004). Som nevnt av Nellemann m. fl. (2003) har en fragmentert utbygging ført til et estimert tap på 70 prosent av uforstyrret villreinhabitat i forrige århundre. Nellemann hevder at en videre habitatfragmentering vil føre til at de gjenværende leveområdene blir for små, eller for isolerte, til å kunne opprettholde levedyktige populasjoner. Skogland (1994: 109) har følgende betraktning om menneskets bruk av villreinområdene i Sør-Norge:

Mye av velstandsutviklingen vi hadde i Norge etter krigen, skyldtes inntektene fra den kraftkrevende tungindustrien. Grunnlaget for utviklingen ble lagt gjennom de omfattende vassdragsutbygginger i kjerneområdene til villreinen i høyfjellet i Sør-Norge (...). Med økende bevissthet om forurensningen i kjølvannet av velstandsutviklingen skal befolkningen nå sikres bedre adgang til rekreasjon på fjellet, i villreinens siste områder.

Riksrevisjonen fremhevet i 2007 villreinområder som spesielt utsatte for utbygging som ikke er i tråd med Stortingets vedtak. I utredningen var arealplanlegging etter plan- og bygningsloven et sentralt tema. Riksrevisjonen bemerket “at dagens utfordringer i den kommunale planleggingen først og fremst er knyttet til kommunale og regionale planaktørers anvendelse av plansystemet” (Riksrevisjonen 2007: 17). I utredningen forklares dette ved å vise til en mangel på tilstrekkelig langsiktig planlegging og at reguleringsplaner vedtas, og

dispensasjoner gis, i strid med overordnede planer. Med utgangspunkt i Riksrevisjonens beskrivelse er det nærliggende å tolke situasjonen dit hen at det ikke først og fremst er plansystemet som svikter, men at hovedårsaken ligger i kommunenes anvendelse av systemet. Det kan altså synes som at planlegging etter plan- og bygningsloven i stor grad begrenses av holdninger og oppfatninger i lokalsamfunnet. Til tross for dette fører sentrale myndigheter en forvaltningspolitikk i retning av mer helhetlige planer for villreinområder, på tvers av lokale administrative grenser, og der lokale aktører deltar, men i liten grad er med på å bestemme premissene for prosessen.

Mens vi har de samme arealene til disposisjon blir vi stadig flere innbyggere i Norge. Det er dermed all grunn til å tro at etterspørselen etter arealer i fjellområdene vil øke i årene som kommer, og at konfliktnivået opprettholdes eller øker i omfang. Med dette som utgangspunkt presses det frem et behov for å utvikle forvaltningsmodeller som kombinerer en bærekraftig forvaltning med bruk av natur i fjellet. Utviklingen av gode og robuste modeller vil måtte bygge på kunnskap om hva som er bestemmende for arealforvaltningen. Som nevnt av Manfredo (2008) er både fagfolk og aktører i viltforvaltningen enige i at informasjon om blant annet holdninger bidrar til en mer effektiv vilt- og habitatforvaltning.

Å undersøke hvilke verdier og holdninger som er styrende for arealforvaltning i villreinområder er et omfattende arbeid og denne masteroppgaven bør leses som et lite bidrag til dette arbeidet. Opprettelsen av en rekke verneområder med hjemmel i naturvernloven har vært motivert av et ønske om å sikre vern av villreins leveområder. Regjeringen og Miljøverndepartementet understreket i St. meld. nr. 21 (2004-2005) nødvendigheten av at slikt vern må utfylles av planer etter plan- og bygningsloven. Siden disse planene vedtas lokalt vil jeg kartlegge holdninger blant lokale beslutningstagere og drøfte hvorvidt holdningene gjenspeiles i resultatet av arealplanleggingen.

Villreinområdene Setesdal Austhei (SA), Setesdal Vesthei – Ryfylkeheine (SVR) og Våmur-Roan (VR) vil utgjøre studieområdet for denne undersøkelsen. For å kartlegge holdninger vil jeg gjennomføre en spørreundersøkelse rettet mot lokalpolitikere i 18 kommuner med tilknytning til disse villreinområdene. En tilsvarende undersøkelse vil også gjennomføres mot medlemmer av villreinnemnda og villreinlagene i området. Jeg vil vise til ulik regional praksis med hensyn til utbygging innenfor studieområdet. På grunnlag av resultatene fra spørreundersøkelsene vil jeg vurdere om det eksisterer en sammenheng mellom holdninger og

adferd hos beslutningstakerne, og hvorvidt dette også gjenspeiles i praktisk arealbruk. En slik samvariasjon vil kunne styrke en påstand om at lokale verdier og holdninger påvirker arealplanleggingen, og dermed praktisering av den, og at arealdisponeringen ikke kan bli mer enn hva det er grunnlag for i lokalsamfunnet, gitt det gjeldende forvaltningsregimet. Jeg vil diskutere hvorvidt et slikt perspektiv er forenelig med Miljøverndepartementets strategi om en helhetlig forvaltning av villreinområder på tvers av lokale administrative grenser.

1.4 Strukturering av oppgaven

Disposisjonen av oppgaven følger i stor grad en tradisjonell struktur med sammendrag, innledning, teori/empiri, metode, resultater og diskusjon. I neste kapittel vil jeg gå grundigere inn på publiserte studier som har relevans for problemstillingen, og presentere teori som jeg har lagt til grunn for denne studien. Videre følger en beskrivelse av studieområdet i kapittel tre før jeg i kapittel fire vil beskrive og begrunne valg av metoder som er benyttet i oppgaven. I resultatkapittelet vil jeg presentere relevante resultater fra spørreundersøkelsen, og i kapittel seks diskuteres resultatene i lys av problemstillingene og teorigrunnlaget som er presentert tidligere. Til slutt vil jeg kort oppsummere diskusjonskapittelet og vende tilbake til utgangspunktet for problemstillingene i en konklusjon. Jeg vil her også komme inn på oppgavens relevans for forvaltningen og muligheter for videre forskning på temaet.

2. Empiri og teorigrunnlag

Dette kapittelet utgjør de teoretiske rammene for oppgaven. Jeg vil her definere begreper, presentere noen relevante studier og gi en kort innføring i oppgavens teorigrunnlag. I diskusjonskapittelet vil jeg knytte mine resultater opp til det empiriske og teoretiske grunnlaget som presenteres her.

2.1 Relevante studier

Som nevnt innledningsvis er samfunnsvitenskapelig forskning i ferd med å integreres i naturforvaltningen. Fokus på temaet “arealforvaltning i villreinområder” har økt i omfang i takt med denne utviklingen, men har først i løpet av det siste tiåret etablert seg som et eget tema i forskningen. I sin gjennomgang av publikasjoner om norsk villreinforvaltning fremhever Teigland (2000) spesielt mangelen på studier som omhandler betydningen villreinen har for ulike interesser i samfunnet og lokalsamfunnets behov, holdninger og verdier, som spesielt oppsiktsvekkende. Siden den gang er det imidlertid utført en del samfunnsvitenskapelig og tverrfaglig forskning på området med utgangspunkt i ulike vitenskaper og innfallsvinkler.

Bråtås (2001) avhandling om *Forvaltning av villreinen og dens ressursystem i Rondane* har makt og kunnskap som teoretiske innfallsvinkler, og representerer et startskudd på integrering av samfunnsvitenskap i forskning om norsk villreinforvaltning. Studien hadde som mål å forstå forvaltningen av villreinområdene ved å analysere hvordan beslutninger har påvirket forvaltningen fra 1800-tallet og frem til i dag. Bråtå har også bidratt med en oversikt over funn fra samfunnsvitenskapelige studier av bestandsforvaltning av villrein, og villrein som tema for arealplanlegging (Bråtå 2005), samt en utredning om villrein som kilde for verdiskapning (Bråtå m. fl. 2010). På oppdrag fra Direktoratet for naturforvaltning ble det i 2003 igangsatt et større prosjekt om Villrein og samfunn (ViSa) med Norsk institutt for naturforskning som prosjektansvarlig. Ved hjelp av en bredt sammensatt rådgivningsgruppe, og en omfattende prosess, leverte prosjektet i 2004 en rapport om *Villrein og Samfunn – en veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein fjell* (Andersen og Hustad 2004).

2.1.1 Studier med utgangspunkt i Setesdalsheiene

For villreinområdene i tilknytning til Setesdalsheiene er det her aktuelt å nevne at det er gjennomført forsøk med lokal forvaltning for landskapsvernområdet i Setesdal Vesthei –

Ryfylkeheiane (SVR). Hovik og Falleth (2003) har gjennomført en egen kartlegging av holdninger til vern og forvaltning blant aktører i forsøket, og evaluert forvaltningsforsøket i SVR som helhet (Falleth og Hovik 2006), samt evaluert dette sammen med tre andre forsøk med lokal forvaltning av verneområder (Falleth og Hovik 2008).

Konklusjoner i evalueringen er at lokalpolitikere har blitt mer positive til lokal forvaltning gjennom forsøket, men at oppfatningene omkring vernet fortsatt varierer. Kommunene i Setesdalsområdet skiller seg ut ved å ha en tydelig brukerprofil og ved en utbredt bruk av dispensasjoner fra motorferdsels- og byggeforbud i verneområdet (Falleth og Hovik 2006; 2008). Ved siden av å fremheve svakheter ved forsøket med lokal forvaltning er en av hovedkonklusjonene i sluttrapporten at de ulike forvaltningsmodellene i begrenset grad kan forklare variasjon i lokal praksis (Falleth og Hovik 2008). Det pekes blant annet på at lokale tradisjoner er vel så viktig for å forklare forskjeller mellom områdene. Med utgangspunkt i verneinteressene relatert til villrein konkluderes det på følgende måte i evalueringen av forsøket i SVR: “Utfordringen i selve forvaltningsmodellen er primært knyttet til mangel på reelt innsyn i kommunal forvaltning og modellens evne til at verneinteresser, særlig villrein blir ivaretatt i lokal forvaltning” (Fallet og Hovik 2006: 102).

2.1.2 Studier med utgangspunkt i kunnskapsbegrepet og sosial læring

Som nevnt tidligere har blant andre Bråtå (2001) tatt utgangspunkt i kunnskapsbegrepet i studiene av villreinforvaltningen og lagt til grunn et skille mellom personlig og bearbeidet kunnskap. Falleth og Hovik (2006) fremhever at miljøvernmyndighetene og villreirutvalget i SVR prioriterer profesjonell kunnskap, mens kommunene prioriterer lokal kunnskap. Videre viser de til indikasjoner på at felles kunnskap fungerer som erstatning for en mangel på felles verdier og normer. Vasstrøm (2010) bygger videre på denne antagelsen i sitt arbeid med lokal medvirkning i forbindelse med etablering av fylkesdelplan for villreinområdene i Setesdal, også kalt Heiplanen. Hun fokuserer spesielt på “sosial læring” hos lokale aktører som “handler om å skape arenaer for åpen kommunikasjon mellom interesser og hverdagsliv som skaper nye forståelser, og perspektiver, og dermed nye handlingsmønstre” (Vasstrøm 2010: 7). Vasstrøm (2010) har testet teoriene om sosial læring i praksis ved å delta på møter med kommunene underveis i planprosessen og ved å arrangere åpne “fremtidsverksteder” der kommunen, grunneiere og andre interesserte har vært invitert. I en arbeidsrapport presenteres foreløpige resultater fra prosjektet, herunder også oppsummeringer av diskusjoner på

kommunale møter. Resultatene gir et innblikk i hvilke holdninger til Heiplanprosessen som er etablert lokalt i Setesdalskommunene og er et godt utgangspunkt for utforming av en spørreundersøkelse om temaet. Hovedfunn i undersøkelsen er at kommunene delvis opplever prosessen som en overkjøring fra “stor-samfunnet”, og at de føler de ikke blir anerkjent for deres kunnskap og vilje til å drive en lokalt basert bærekraftig forvaltning. Vasstrøm (2010) fremhever også problemet med at naturvitenskapelig kunnskap presenteres som udiskutable sannheter selv om dette bryter kraftig med den etablerte forståelsen i lokalsamfunnet. Et eksempel på dette finner vi i Heiplanprosessen i forbindelse med defineringen av villreinsens leveområde der DN har presentert grensene for dette som “naturvitenskapelig udiskutable”.

2.1.3 Konflikter i nordisk naturforvaltning

I boken *Omstridd natur. Trender och utmaningar i nordisk naturförvaltning* diskuterer forfatterne ulike forvaltningsforsøk, fra Sverige, Norge og Finland, med involvering av lokale aktører (Sandström m. fl. 2008). I to case belyses konflikter mellom reindriftsnæring og skogsdrift i henholdsvis Enare i Finland og Norrbotten i Sverige. Raitio (2008) fremhever her at konflikter ikke bare bør betraktes som problemer da de også kan ha en positiv funksjon for sosial utvikling. Det henvises her til at de ulike parter i en konflikt utvikler ulike tolkningsrammer for konfliktsituasjonen, og at disse rammene igjen legges til grunn for hvilke løsninger som anses som relevante og akseptable for å håndtere konflikten. Det vises til ulike tolkningsrammer hos aktører i skogbruket og reindriftsnæring i Enare. Med utgangspunkt i dette perspektivet er en sentral utfordring i konflikthåndtering å forsøke å endre rammen som setter konflikter i et negativt lys (Raitio 2008).

I en tilsvarende casestudie fra Norrbotten konkluderer Carina og Keskitalo (2008: 267) med at konflikten er overordnet rammene for forvaltningen. Deres eksempel omfatter samiske områder. I dette studiet fremheves det at konfliktene er en del av et større problem som kommer til uttrykk lokalt, “snarere enn å ha sitt utspring lokalt” (Carina og Keskitalo 2008: 268).

2.2 Teori og begreper

Studier som omhandler menneskers holdninger til natur og naturforvaltning er vanlige, men det finnes relativt få teoretiske innfallsvinkler som er anvendt i denne typen studier. Manfredo (2008) har gruppert holdningsstudier relatert til vilt og viltforvaltning i hovedgruppene

deskriptive og teoretiske studier. De rent deskriptive og “ikke-teoretiske” studiene er mest utbredt (Manfredo 2008), og kjennetegnes gjerne ved at det gjennomføres en spørreundersøkelse for å kartlegge folks holdninger til et bestemt tema. Fishbein og Ajzen (1975) antyder at holdninger er den proksimate årsaken til adferd. Holdningsstudier vil dermed kunne tjene som kilder til informasjon som gjør det mulig å forutsi adferd. En kort innføring i holdningsbegrepet er presentert til slutt i dette kapitlet. Først presenteres teori om ulike arealverndiskurser og betydningen av lokal forankring av forvaltningsmodeller.

2.2.1 Diskurser om arealvern

I en samfunnsvitenskapelig studie av holdninger til bruk og vern av arealer vil det være relevant å ta utgangspunkt i en modell for ulike tilnæringsmåter til vern. Benjaminsen og Svarstads (2010) beskrivelse av tre konkurrerende diskurser om arealvern er et nyttig utgangspunkt for å forstå ulike innfallsvinkler til vern av villreinområder i Sør-Norge. Med diskurs menes her “betraktningssmåte om et tema som deles av flere mennesker” (Benjaminsen og Svarstad 2010: 65). Den første av diskursene er det vi kan kalle for en *tradisjonell naturverndiskurs*, og som av Benjaminsen og Svarstad (2010) noe kritisk refereres til som “festningsverndiskursen”. Ut i fra dette betraktningsspektivet på arealvern er naturvernet hovedmålet og det er eksterne, sentrale aktører som besørger vernet. Den tradisjonelle naturverndiskursen kan betraktes som en motsats til tanken om vern gjennom bruk. I Norge er det typisk naturvernere og forvaltningsaktører som gir inntrykk av å forfekte denne formen for arealvern.

En motsetning til den tradisjonelle naturverndiskursen vil være en modell som i stor grad vektlegger, eller i det minste vil gi inntrykk av å vektlegge, lokal deltagelse i arealvernet. Som nevnt av Benjaminsen og Svarstad (2010) kan dette kalles en *vinn-vinn-diskurs*, da det er et særlig fokus på et vinn-vinn forhold mellom lokale interesser og naturverninteressene. Dette perspektivet er i tråd med det som av Hajer (1995) kalles “økologisk modernisering” og som bygger på tanken om at miljøvern og økonomisk vekst står i et vinn-vinn-forhold til hverandre. Vinn-vinn-diskursen vokste frem på 1990-tallet og har i Norge kommet til uttrykk blant annet gjennom forsøk med lokal forvaltning av store verneområder.

Den tredje diskursen i diskursordenen for verneområder og samfunn er en utfordring av vinn-vinn-diskursen og kan refereres til som en *kritisk diskurs om arealvern*. I denne tilnærmingen

er lokalbefolkningens interesser i fokus og man er kritisk til overordnede vedtak om vern da man ser på dette som en uønsket overkjøring. Eksempler på grupper som argumenterer i tråd med et slikt syn er gjerne lokalbefolkning som berøres av arealvern og deres støttespillere (Benjaminsen og Svarstad 2010).

2.2.2 Lokal forankring – et kriterium for bærekraftig forvaltning?

Som følge av blant annet internasjonale strømninger etter FNs miljøkonferanse i Rio de Janeiro i 1992, og Lokal Agenda 21, vokste det gjennom 90-tallet frem et økt fokus på betydningen av lokal forankring i miljøforvaltningen. Som nevnt tidligere resulterte den nye trenden i blant annet lokal forvaltning av store verneområder. I en studie av lokale holdninger, og deres betydning for forvaltning av villreinområder, er det relevant å diskutere hvorvidt lokal forankring av prosesser og reformer er avgjørende for å oppnå en bærekraftig forvaltning. Flere forskere har belyst denne problemstillingen.

Med utgangspunkt i studier av forvaltning av allmenninger trekker Ostrom (1990) frem deltagelse fra berørte aktører som et av flere sentrale suksesskriterier for forvaltningsprosessene. De berørte partenes evne til å tilpasse regler og rammer til lokale forhold blir i denne sammenhengen fremhevet som en viktig årsak til dette. I tillegg er det i følge Ostrom (1990) av betydning at det er de lokale aktørene som i praksis håndhever og forholder seg til reglene til daglig.

Erfaringer fra Finland viser hvordan samforvaltning ble etablert som løsning på utfordringer ved implementering av EUs naturvernprogram, Natura 2000. EU-programmet var top-down styrt og lite tilpasset en sterk tradisjon for privat eiendomsrett. Prosessen fremprovoserte dermed betydelig motstand ikke bare mot Natura 2000, men også til EU generelt (Björkell 2008). Björkell (2008) fremhever betydningen av at brukerne får anledning til å medvirke på utforming av premisene for samforvaltningen, som et suksesskriterium. Dette er også tråd med en moderne forståelse av planleggingens rolle som beskrives på følgende måte av Risan og Larsen (2010: 16):

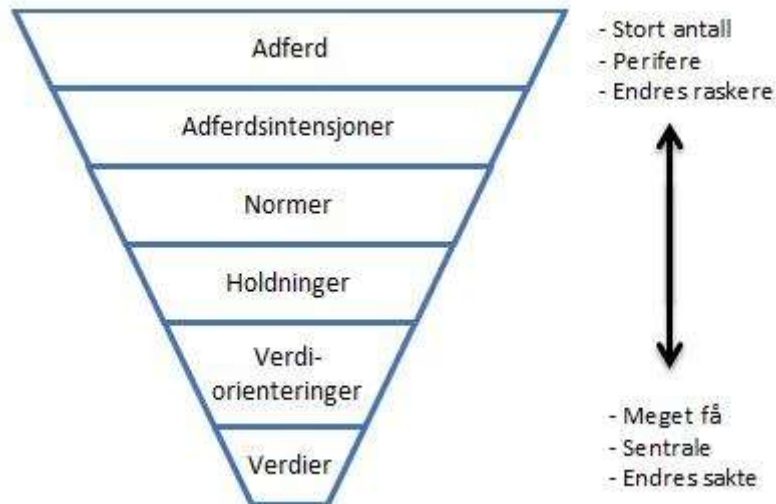
selv om befolkningen i det store ikke lenger står i postmoderne eller annen opposisjon til vitenskapen og rasjonaliteten, så er store deler av befolkningen nå så velutdannet, med akademikere og ingeniører i rikt monn, at det for forvaltningen likevel, og nettopp derfor, er mer effektivt å snakke *med* de som skal styres, i «samstyringsprosjekter» enn *til* dem på klassisk paternalistisk vis.

2.2.3 Holdningsbegrepet

Det finnes en lang rekke definisjoner av holdninger og jeg vil her kun nøye meg å gi en kort innføring i begrepet og noen vanlige definisjoner. Som fremhevet av Albarracin m. fl. (2005) er det problematisk å skulle definere holdninger på en universell og samtidig presis måte. Med dette forbeholdet til grunn trekker de frem Eagly og Chaikens (1993: 1) definisjon som den mest konvensjonelle: “Holdninger er en psykologisk tendens som er uttrykt ved evaluering av en spesiell enhet med en viss grad av favor eller disfavor”. Denne definisjonen vil også ligge til grunn for denne oppgaven.

Det er videre mulig å skille mellom “implisitte” og “eksplisitte” holdninger. Med implisitte holdninger menes holdninger som mennesker aktiverer automatisk uten refleksjon, mens eksplisitte holdninger er vurderinger basert på deliberasjon av informasjon relatert til en gitt situasjon (Gawronski og Bodenhausen 2006). Sett i sammenheng med valg av metode for datainnsamling (spørreundersøkelse) vil denne oppgaven ta utgangspunkt i eksplisitte holdninger.

I en holdningsstudie kan det være hensiktsmessig å plassere holdningsbegrepet i en kontekst basert på underordnede og overordnede begreper. Det kognitive hierarkiet er i lignende studier delt inn i verdier, verdiorienteringer, holdninger, normer, adferdsintensjoner og faktisk adferd (Rokeach 1973). Figur 2.1 illustrerer forholdet mellom de ulike byggesteinene i dette hierarkiet. Siden det hos et individ vil være langt flere “adferder” enn holdninger, samt at holdninger igjen springer ut av et begrenset antall verdier, er modellen vist som en invertert pyramide. I forbindelse med kartlegging av holdninger gjennom spørreundersøkelser er det spesielt viktig å ta hensyn til skillet mellom adferd og adferdsintensjoner i pyramiden. Erfaringer fra for eksempel betalingsvillighetsundersøkelser viser store avvik mellom rapporterte holdninger og faktisk adferd, noe som forklares med at adferdsintensjoner ikke er det samme som faktisk adferd (Mitchell og Carson 1989; Navrud 1995).

Figur 2.1. Kognitiv hierarkimodell for menneskelig adferd (etter Fulton m. fl. 1996: 26).

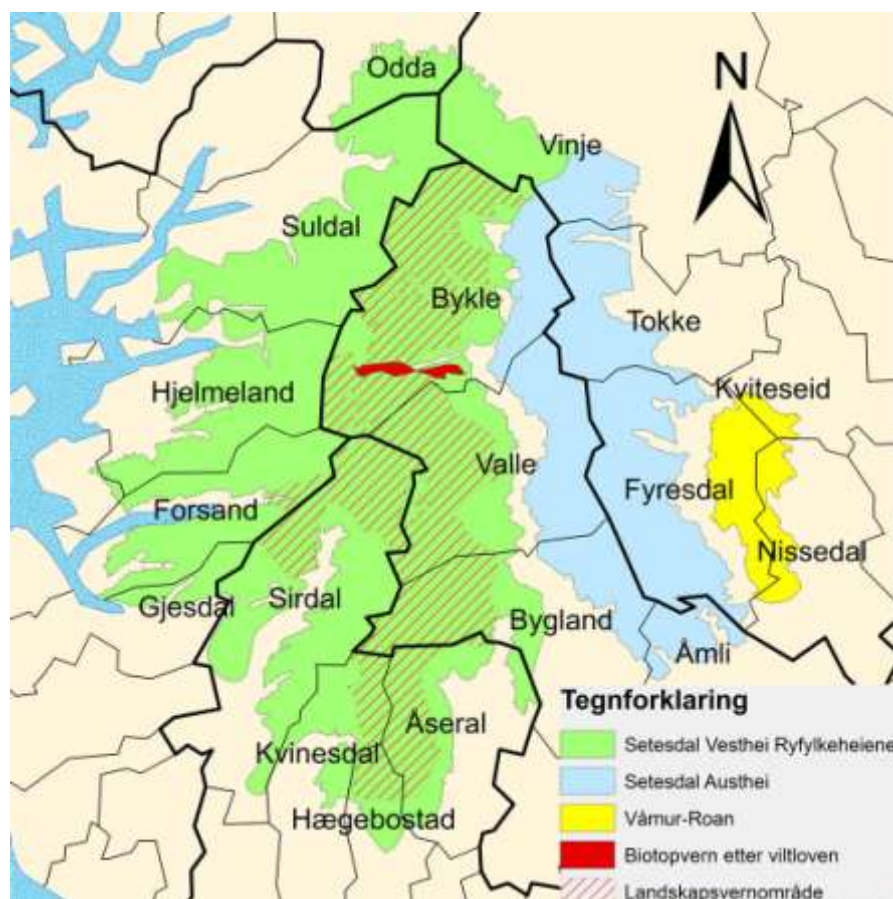
Verdier, holdninger og adferd

Som nevnt av Rokeach (1973) er verdier kognitive representasjoner av grunnleggende sosiale og biologiske behov hos mennesket, og det eksisterer derfor et begrenset antall verdier. Et individs holdninger springer ut at dets verdier, jamfør figur 2.1. Resultater fra studier av holdninger til natur bygger opp under flere eller enkelte av sammenhengene vist i verdi-holdning-adferd hierarkiet i figur 2.1. Fulton m. fl. (1996) har vist at verdiorienteringer i tilknytning til vilt kan forklare en stor del av variasjonen i holdninger til jakt, fiske og naturopplevelser. Kaltenborn og Bjerke (2002) viser til signifikante korrelasjoner mellom holdninger til rovdyr (og beitedyr) og ulike verdidimensjoner blant representanter for henholdsvis sauebønder, biologer og viltforvaltere.

Det er også gjennomført studier som viser en sammenheng gjennom hele verdi-holdning-adferd hierarkiet. Homer og Kahle (1988) viste at holdninger til sunn og næringsrik mat hadde sammenheng med grunnleggende verdistrukturer hos personer i en undersøkelse, og at disse holdningene igjen påvirket adferd i form av handlevaner. I denne studien fremheves det at verdier både kan forklare og påvirke adferd hos mennesker.

3. Beskrivelse av studieområdet

Studieområdet for undersøkelsen er definert som villreinområder som sorterer under ansvarsområdet til villreinnemnda for Setesdalsområdet. Dette er i praksis de to villreinområdene i Setesdalsheiene, Setesdal Austhei (SA) og Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane (SVR), samt et mindre område øst for SA, Våmur-Roan (VR). Områdene utgjør den sørligste delen av leveområdene for den norske villreinen og er således også de sørligste villreinpopulasjonene i Europa. De tre villreinområdene berører totalt 18 kommuner og de fem fylkene Hordaland, Rogaland, Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. Som vist i figur 3.1 er områdene i stor grad geografisk adskilt fra hverandre, men kommunene Vinje, Bykle, Valle og Bygland har arealer som inngår i både SA og SVR. Fyresdal kommune har areal både i SA og i VR. Sistnevnte område består i tillegg av areal fra kommunene Nissedal og Kvinesdal, og har de senere år hatt felles villreinnemnd med villreinkommunene i Setesdalsheiene.

Figur 3.1. Kart over villreinområdene i studieområdet. Kilde villreinområder: Direktoratet for naturforvaltning (in press).

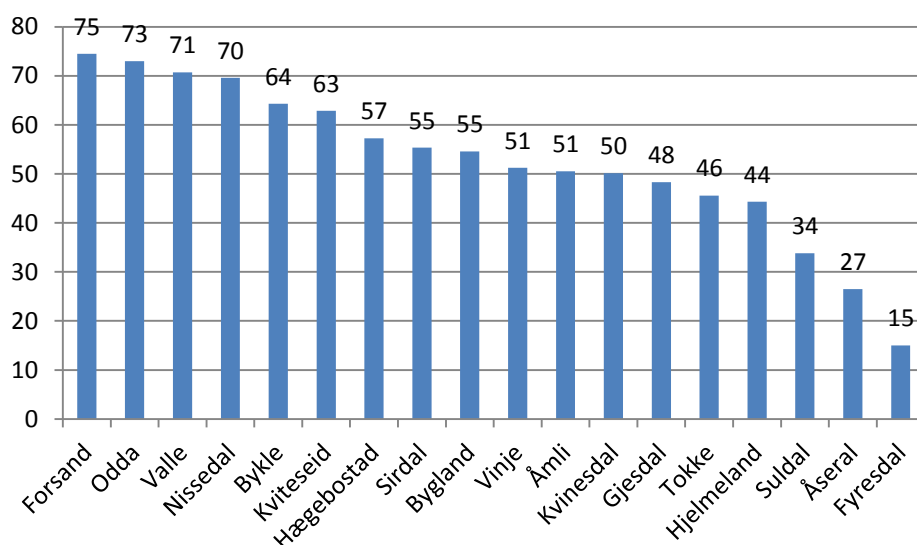
Av hensyn til tid og ressursbruk har det vært ønskelig å velge et studieområde med en håndterbar størrelse. En avgjørende grunn for valg av studieområde har vært tilgang på informasjon fra tidligere studier fra området som det har vært hensiktsmessig å bygge videre på med nye undersøkelser. Tidligere studier antyder blant annet ulike holdninger til vern internt i områdene. Samtaler med ansatte i forvaltning og forskning bekrefter også et inntrykk av at det eksisterer et noe høyere konfliktnivå relatert til bruk og vern i Setesdalsheiene, sammenliknet med andre villreinområder.

Tabell 3.1 viser en oversikt over utbygging i villreinområder fordelt på kommuner i studieområdet, samt andel kommuneareal i leveområdet for villrein. Som det fremgår av tabellen varierer det mye i hvilken grad kommunene berøres av villreinområdene. Bykle kommune har 95 prosent av kommunearealet innenfor leveområdet for villrein, mens Kviteseid i liten grad er berørt med seks prosent av kommunearealet innenfor det definerte villreinområdet. Det bør bemerkes at denne statistikken kun omfatter villreinområder som inngår i studieområdet.

Tabell 3.1. Arealfordeling av villreinområdene etter kommuner og registrerte bygninger per km² villreinområde. Kilde villreinområder: Direktoratet for naturforvaltning (2011). Kilde bygningsdata: Statens kartverk (2011).

	Bygninger per km ² villreinområde	Km ² SVR villreinområde	Km ² SA villreinområde	Km ² VR villreinområde	Andel kommuneareal i villreinområde
Bykle	0,9	1149,0	256,2		95 %
Valle	2,5	677,9	421,1		88 %
Fyresdal	1,8		723,2	266,0	77 %
Sirdal	0,9	1071,0			68 %
Forsand	0,3	582,5			68 %
Hjelmeland	0,4	661,7			55 %
Bygland	0,6	435,1	250,5		52 %
Åseral	0,8	441,8			50 %
Suldal	1,2	939,3			49 %
Tokke	2,8		416,1		42 %
Hægebostad	1,3	145,2			32 %
Kvinesdal	0,7	296,3			30 %
Gjesdal	0,2	112,4			18 %
Vinje	1,3	327,4	197,5		17 %
Nissedal	0,4			139,2	15 %
Åmli	1,2		158,8		14 %
Odda	1,2	192,6			12 %
Kviteseid	0,7			43,96	6 %

Som det fremgår av figur 3.2 er det stor variasjon mellom kommunene når det kommer til dispensasjonspraksis til byggetiltak i landbruks-, natur-, og friluftsområder (LNF). Gjennomsnittlig andel dispensasjoner innvilget for de 18 kommunene i studieområdet er 53 prosent. Forsand, Odda, Valle og Nissedal har alle innvilget over 70 prosent av søknadene i perioden 2001-2009, mens Fyresdal, Åseral og Suldal har alle avslått minst 65 prosent av søknadene. Tallene er hentet fra Statistisk sentralbyrås KOSTRA-statistikk.

Figur 3.2. Andel søknader om dispensasjon knyttet til nybygg i LNF-områder innvilget etter kommune. Gjennomsnitt for perioden 2001-2009. (Statistisk sentralbyrå 2011a).

I løpet av de siste 12 årene er det etablert relativt mange nye fritidsboliger i området. Som det fremgår av tabell 3.2 har det i perioden 1998 til 2010 vært en markert sterkere vekst i antallet fritidsboliger i studieområdet, enn det har vært i landet som helhet.

Tabell 3.2. Fritidsboliger i studieområdet og hele landet, 1998 – 2010. (Statistisk sentralbyrå 2011b)

	Antall fritidsboliger		Nye i perioden	Prosentvis vekst i perioden
	1998	2010		
Studieområdet	19172	26101	6929	36,1
Hele landet	338973	398884	59911	17,7

3.2 Setesdal Austhei (SA)

Villreinområdet i SA har en utstrekning på 2370 km² og berører de syv kommunene Vinje, Bykle, Valle, Bygland, Åmli, Fyresdal og Tokke. Som nevnt av Bevanger og Jordhøy (2004) ble ikke Setesdal Austhei definert som villreinområde før i 1980 og før den tid ble det drevet tamreindrift i området. Veien mellom Valle og Tokke over Store Bjørnevatn fungerer, sammen med hyttebebyggelsen i området, som barriere for utveksling av villrein mellom områdene nord og sør i SA (O. Strand pers. medd.). Villreinen i nordområdet benytter områder i SVR som vinterbeite, mens sørområdet stort sett forvaltes som eget område. Bestanden er anslått til å være på rundt 1500 dyr (Setesdal Austhei villreinlag 2009). Området er i hovedsak forvaltet gjennom kommunal arealplanlegging og villreinområdene er planlagt i hovedsak som landbruks, natur og friluftsområder (LNF). Det er kun mindre verneområder i SA.

3.3 Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane (SVR)

SVR er Norges nest største villreinområde og har tidligere vært sammenhengende med Hardangervidda og Nordfjella (Bevanger og Jordhøy 2004). Området er sterkt preget av vannkraftutbygginger med veier og store damanlegg. Villreinområdet inngår i kommunene Bygland, Valle, Bykle, Sirdal, Kvinesdal, Åseral, Gjesdal, Hjelmeland, Forsand, Suldal og Odda. SVR er Fastlands-Norges mest marginale område for villrein og uproduktivt areal uten beite utgjør hele 43 prosent av villreinområdet (Jordhøy m. fl. 2008; Bevanger og Jordhøy 2004). De beste beiteområdene finner vi i stor grad i og utenfor randsonen til landskapsvernområdet (Mossing og Heggenes 2010) og dette er områder som er utsatt for stor grad av bruk og utbyggingspress (Falleth og Hovik 2006). Villreinbestanden ble vinteren 2008-2009 anslått til å være på 1675 dyr (Setesdal-Ryfylke villreinlag 2009).

De sentrale områdene i SVR er vernet etter naturvernloven som landskapsvernområde. Det ble vedtatt fylkesdelplan for randsonen til SVR i 2005. I kommuneplanene er villreinområdene i hovedsak regulert som landbruks- natur og friluftsområde (LNF), men også til utbygging. Det eksisterer egne kommunedelplaner av hensyn til villreinen. Bykle kommune har for eksempel en egen kommunedelplan for tur- og skiløyper som er differensiert mellom sommer og vinter av hensyn til villreinens skiftende behov gjennom året.

3.4 Våmur-Roan (VR)

Våmur-Roan ble opprettet som et eget villreinområde i 1992 etter at utvandret villrein fra Setesdal Austhei etablerte seg i området på 1980-tallet (Våmur-Roan villreinlag 2009). Området har en utstrekning på cirka 375 km² og en estimert vinterbestand på cirka 200 dyr vinteren 2009-2010. Det er noe usikkert hvorvidt det foregår en inn-/utvandring av dyr til andre villreinområder. Kommunene Fyresdal, Kviteseid og Nissedal har arealer i villreinområdet, og området er i hovedsak planlagt som landbruk-, natur- og friluftsområde (LNF) i kommuneplanene.

4. Metode

Mitt utgangspunkt for valg av metode for datainnsamling er et informasjonsbehov for å besvare problemstillinger om holdninger til bruk og vern som premiss for forvaltning av villreinområder. Eksisterende teori og empiri på området vil, sammen med analyse av resultater fra egne undersøkelser, danne grunnlaget for en drøfting av problemstillingene som er presentert i innledningen. Holdninger hos lokale forvaltningsaktører vil utgjøre de uavhengige variablene i undersøkelsen, mens de avhengige variablene er arealpraksis i ulike deler av studieområdet. Som et mål på de avhengige variablene benytter jeg informasjon fra databaser som er presentert i informasjon om studieområdet i forrige kapittel. Med dette kapitlet vil jeg beskrive metoden jeg har valgt for å belyse oppgavens problemstilling. Det vil være aktuelt å komme inn på alternative metoder og begrunne valg av metode ved å beskrive styrker og svakheter ved de ulike metodene. Jeg vil gjennomgå prosedyre for datainnsamling, beskrive utvalget i undersøkelsen og presentere en bortfallsanalyse for utvalget.

Den første avveiningen i metodevalg er i følge Jacobsen (2005) en vurdering av valg mellom induktiv versus deduktiv datainnsamling. Med en deduktiv tilnærming vil vi danne forventninger om hvordan virkeligheten ser ut med utgangspunkt i teori. Alternativet til dette vil være en induktiv tilnærming som går fra empiri til teori og tar sikte på å kunne vise til mønstre som kan danne grunnlag for nye teorier (Jacobsen 2005; Johannesen 2009). I teorien vil forskeren med en slik tilnærming møte virkeligheten med et objektivt og helt åpent sinn.

Denne oppgaven tar utgangspunkt i begreper og teorier, og bygger på empiri fra tidligere studier. Når dette er sagt er det åpenbart at undertegnede sine interesser og preferanser vil legge føringer for undersøkelsen ved kategorisering av informasjon før undersøkelsen iverksettes. Virkeligheten er med andre ord ikke møtt med et "helt åpent sinn". Som nevnt av Jacobsen (2005) vil imidlertid en mer pragmatisk og moderne tilnærming til metodevalget godta at vi kan si noe om virkeligheten utenfor forskeren, til tross for utfordringer knyttet til objektivitet. Nyere metodeteori godtar også at det enkelte forskningsprosjekt veksler mellom en induktiv og en deduktiv tilnærming. Valg av metode og forskningsdesign vil da avgjøre hvor "sann" eller "riktig" min beskrivelse av fenomener i virkeligheten vil være.

4.2 Valg av undersøkelsesdesign

På grunn av knapphet på tid og ressurser vil prioritering mellom dybde og bredde være et grunnleggende spørsmål man tar stilling til ved valg av undersøkelsesdesign. I metodelitteraturen skilles det gjerne mellom ekstensive og intensive design. Et ekstensivt design er ofte en utvalgsundersøkelse der man går bredt ut på tvers av kontekster ved innsamling av data. Som nevnt av Jacobsen (2005) vil en ekstensiv undersøkelse ha større mulighet for statistisk generalisering til hele populasjoner, sammenliknet med en undersøkelse basert på et intensivt design. Et intensivt design har større fokus på relevans og søker i større grad å få en helhetsforståelse av et fenomen ved å få frem nyanser og detaljer ved fenomenet. For intensive design vil det eventuelt være snakk om en teoretisk generalisering ved at det utvikles en teori ut i fra for eksempel en case. I samfunnsvitenskapen brukes det forskningsdesign som går i dybden eller bredden, men som nevnt av Jacobsen (2005) vil mellomløsninger også være mulig. Et eksempel på dette kan være casestudier som kombinerer kvalitative metoder med en spørreundersøkelse.

I følge Manfredo (2008) vil metodevalg for måling av holdninger være avhengig av hvordan vi definerer holdningsbegrepet. Ved måling av eksplisitte holdninger er det over de siste tiårene utviklet ulike skalaer som i hovedsak tar utgangspunkt i bruk av spørreundersøkelse som datainnsamlingsmetode (Manfredo 2008). Som nevnt av Johannesen m. fl. (2005) vil imidlertid kvalitative metode egne seg spesielt godt i tilfeller der vi har relativt lite kunnskap om temaet fra tidligere. Yin (2009) fremhever i tillegg at kvalitative metoder er godt egnet til falsifisering av påstander. Eksempler på egnede kvalitative metoder for denne oppgavens problemstilling vil være dybdeintervju eller fokusgrupper. Observasjon, i form av for eksempel deltakelse på politiske møter, er også et aktuelt alternativ og er benyttet av Vasstrøm (2010) som metode for å utforske holdninger til Heiplanprosessen i Setesdalsheiene. Enkelte vil hevde at en ulempe med kvalitative metoder er en mer subjektiv dataanalyse, enn ved bruk av kvantitative metoder. Som fremhevet av Yin (2009) er det imidlertid ikke nødvendigvis slik siden ingen metoder er helt objektive, og det også finnes metoder for å unngå subjektiv analyse av kvalitative metoder. Kvalitative metoder vil uansett være lite egnet til å generalisere resultater fra utvalg til populasjon. Datainnsamlingen vil også i en del tilfeller kreve mer tid og ressurser enn ved bruk av en kvantitativ metode som spørreundersøkelse.

4.2.1 Kvalitativ eller kvantitativ metode?

Det ideelle vil i mange tilfeller være å velge et undersøkelsesdesign som kombinerer kvalitative og kvantitative metoder, også kalt metodetriangulering. Det vil for eksempel ofte være nyttig å basere innholdet i et spørreskjema på gjennomførte intervjuer, men dette er selvsagt mer tidkrevende og i dette tilfellet har det vært nødvendig å foreta en prioritering mellom de to ulike metodene. Ved å ta utgangspunkt i formålet med oppgaven, samt hvor mye informasjon som foreligger om temaet, kan jeg avgjøre hvorvidt det er mest relevant å velge en kvalitativ eller en kvantitativ metode.

Å skulle beskrive sammenhengen mellom holdninger og praksis i forvaltning av villreinområder er utfordrende da det er svært mange forhold som påvirker forvaltningspraksis, langt mer enn bare holdninger. Et forskningsprosjekt som dette må nødvendigvis bygge på en rekke bevisste og ubevisste forenklinger av virkeligheten, og eventuelle konklusjoner vil i beste fall kunne betegnes som sannsynligheter. Det har derfor vært ønskelig å velge et forskningsdesign som innebærer en mest mulig bred analyse av datamaterialet. For å kunne besvare problemstillingen har det også være hensiktsmessig å velge et design som gjør det mulig å til en viss grad generalisere resultater. Med dette som utgangspunkt har jeg valgt et kvantitativt design for oppgaven. Jeg forutsetter da at jeg har tilstrekkelig med informasjon om variabler som vil kunne ha en betydning for forholdet jeg vil studere.

Ved å samle inn data ved hjelp av en spørreundersøkelse unngår jeg den mer arbeidskrevende og tekstbaserte analysen som en kvalitativ metode krever, noe jeg anser som en styrke da jeg blant annet ønsker å se på signifikante variasjoner mellom ulike deler av utvalget. Som nevnt av Johannesen m. fl. (2009) er mulighet for innsamling av data fra mange respondenter på kort tid også et argument for å bruke spørreskjema. En viktig presisering fra metodelitteraturen er imidlertid at bruk av spørreskjema ved datainnsamling ikke nødvendigvis gir et mer riktig inntrykk av virkeligheten enn kvalitative metoder.

4.2.2 Case-studie

Som vist av Jacobsen (2005) vil en casestudie ta utgangspunkt i en undersøkelsesenheter på et bestemt nivå. Villreinområdene med tilknytning til villreinnemnda i Setesdalsheiene er

undersøkelsesenheten i denne oppgaven. Følgende punktliste viser hvor denne enheten kan plasseres i forhold til andre nivåer for villreinområdene i Norge:

- Nivå 1: Villreinområder i Sør-Norge
- Nivå 2: Det enkelte villreinområde
- Nivå 3: Den enkelte villreinkommune
- Nivå 4: Den enkelte eiendom i villreinområdene

Det er i praksis tre enheter på nivå nummer to i denne inndelingen som utgjør casen i oppgaven, det vil si villreinområdene i SVR, SA og VR. De tre enhetene er sammensatt av 18 enheter på nivå tre (kommunenivået). Bakgrunn for valget av nettopp disse villreinområdene som undersøkelsesenheter er blant annet at det foreligger relevant empiri fra tidligere undersøkelser fra områdene (jf. Falleth og Hovik 2006). Resultater fra disse undersøkelsene viser blant annet til ulike variasjoner i holdninger hos lokale forvaltningsaktører i området, noe som har gjort det mulig å kartlegge sammenhenger mellom ulike forhold på grunnlag av en utvalgsundersøkelse. Det er derfor valgt en case-studie kombinert med en utvalgsundersøkelse/spørreundersøkelse som undersøkelsesdesign for denne oppgaven.

4.3 Utforming av spørreundersøkelsen

Det overordnede hensyn ved utforming av spørsmål til spørreskjemaet er at resultatene fra undersøkelsen skal kunne bidra med å besvare oppgavens problemstilling. Foreliggende kunnskapsstatus for temaet, samt egne vurderinger relatert til problemstillingen ligger til grunn for valg av tema og spørsmål i skjemaet. Selv om det på forhånd er utfordrende å vite nøyaktig hvilke spørsmål som vil gi relevante svar, har det vært et mål å begrense spørsmål av typen “kjekt å vite”.

Utformingen av skjemaets form og innhold har vært en møysommelig prosess som har pågått over et halvt år. Siden undersøkelsen har vært rettet mot kommunepolitikere og medlemmer av villreinnemnda og villreinlag, er det også utarbeidet to forskjellige spørreskjema tilpasset de respektive mottakerne. De to skjemaene (vedlegg 2 og 4) er utformet over samme lest og inneholder de samme hovedtemaene. Flertallet av spørsmålene er identiske i de to skjemaene, men enkelte spørsmål som er rettet mot kommunepolitikere er ikke inkludert i skjemaet som er sendt til villreinnemnd/-lag, og vice versa.

4.3.1 Valg av tema og spørsmål i spørreskjemaet

Av hensyn til analysen og lesevennlighet for respondentene er spørreskjemaet delt inn i følgende fire hovedtema: (1) Respondentens tilknytning til villrein, (2) holdninger til bruk og vern, (3) arealplanlegging i villreinområder og (4) bakgrunnsopplysninger om respondenten. Skjemaet starter med spørsmål om respondentens tilknytning til villreinressursen, og som gjennom analysen vil kunne gi svar på om det finnes en sammenheng mellom tilknytning og holdninger til bruk og vern av villreinområdene.

Del to i skjemaet utgjør kjernen i undersøkelsen og inneholder spørsmål som er tett knyttet opp til oppgavens problemstillinger. Respondenten er her bedt om å ta stilling til en rekke påstander om henholdsvis bruk og vern av natur, og bruk og vern av villrein og villreinens leveområder. Disse påstandene utgjør viktige variabler og er sentrale i analysen. I del tre er respondentene blant annet bedt om å vurdere innflytelse/påvirkningskraft for 14 ulike aktører i arealplanlegging i villreinområder, samt å ta stilling til påstander om makt- og ansvarsfordelingen mellom sentrale aktører i forvaltningen. Det vil blant annet være interessant å se dette i sammenheng med holdninger til bruk og vern i et makt- og avmaktsperspektiv. Det er også tatt med et spørsmål som omhandler hvilken kunnskap respondentene mener bør legges til grunn for forvaltning av villreinområdene. Målet med dette er å kunne si noe om hvordan respondentene vektlegger verdien av lokal kunnskap versus formell kunnskap som besittes av forskere og eksperter, jamfør Bråtås (2001) tilsvarende skille mellom personlig og bearbeidet kunnskap.

Respondentens kommunetilhørighet er en viktig uavhengig variabel for å kunne dele inn respondentene etter geografisk tilhørighet, og sammenlikne resultater for ulike avhengige variabler i analysen. Bakgrunnsvariablene vil også brukes i en bortfallsanalyse for å kartlegge skjevheter i utvalget.

4.3.2 Hensyn ved utformingen av spørreskjemaet

Valg av struktur, oppbygging, spørsmålsstil, formuleringer og layout i utformingen av skjemaet er gjort med hensyn til å sikre maksimal svarprosent, og for å legge til rette for analysen. Det finnes mye teori om hvordan disse hensynene kan sikres best mulig i utformingen av en spørreundersøkelse. En sentral kilde på dette området, som også delvis er lagt til grunn for undersøkelsen i denne oppgaven, er Dillmans (2007) prinsipper for nettbaserte spørreundersøkelser.

En avveining ved utforming av spørreskjema er bruk av åpne kontra lukkede spørsmål. Med dette menes i hvor stor grad respondenten gis mulighet til å formulere svar med egne ord (åpne spørsmål), eller må forholde seg til på forhånd gitte svaralternativer (lukkede spørsmål). Av hensyn til koding og analyse, samt forenklet utfylling for respondentene, er det i hovedsak valgt lukkede spørsmål i denne undersøkelsen. En svakhet med fullstendig prekodete spørreskjema vil være at det ikke er mulig å fange opp informasjon utover de spørsmålene og alternativene som er oppgitt. Respondentene er derfor i enkelte tilfeller gitt muligheten til å formulere svar med egne ord. Dette gjelder spesielt de tilfeller der det er utfordrende å skulle definere en uttømmende liste med svaralternativer på forhånd, eller der det er en viss fare for at respondenten vil avbryte utfylling av skjemaet på grunn av dårlig samsvar mellom svaralternativene og respondentens holdninger.

For å kartlegge holdninger, verdier og meninger i undersøkelsen er det i stor grad benyttet skalaer der respondentene er bedt om å vurdere i hvilken grad de er enige eller uenige i bestemte påstander. Som nevnt av Manfredo (2008) er såkalt Likert-skala, der respondenten uttrykker grad av enighet, ofte brukt for å kartlegge eksplisitte holdninger. En av fordelene med denne formen for skalaspørsmål er at det gjør det mulig å registrere intensiteten i respondentens holdninger (Jacobsen 2005). Ved bruk av denne type skala må det tas stilling til hvor mange svaralternativer det vil være hensiktsmessig å bruke. For å kunne fange opp variasjoner anbefaler Johannesen m. fl. (2009) bruk av minst fem svaralternativer. I denne studiens spørreskjema er det i utgangspunktet benyttet fem svaralternativer, inkludert et “vet ikke” alternativ eller et nøytralt alternativ.

Det er også fulgt noen enkle prinsipper for å unngå frafall underveis i utfylling av spørreskjemaet. Spørsmålene er forsøkt formulert så kort og konkret som mulig for å unngå for vide tolkninger hos respondenten. Videre har det vært viktig å unngå ledende spørsmål, implisitte antagelser og doble spørsmål. Undersøkelsen starter med et “oppvarmingsspørsmål” som ikke nødvendigvis er særlig relevant i analysen, men som det er mulig for alle respondenter å ta stilling til. Demografiske spørsmål og sensitive spørsmål er plassert til slutt i skjemaet. Utkast til spørreskjema har gjennomgått en kvalitetssjekk av forskere med god erfaring i bruk av spørreundersøkelser ved Universitetet for miljø- og biovitenskap og Høgskolen i Oslo.

Ved utforming av bakgrunnsvariabler, som for eksempel kjønn, partitilhørighet og kommunetilhørighet, er det tatt hensyn til personvern. Spørsmål som på en indirekte måte vil gjøre det mulig å spore resultater tilbake til enkeltrespondenter er redusert til et minimum. For at resultatene skal kunne gi svar på forskningsspørsmålene er det for eksempel nødvendig å spørre om respondentenes kommunetilhørighet. Dersom det også ble spurt om politisk partitilhørighet for den enkelte respondent vil det i enkelte tilfeller være mulig å spore meninger og holdninger tilbake til enkeltpersoner. I dette tilfellet er denne muligheten redusert ved at de politiske partiene er gruppert sammen med ett eller flere andre nærliggende partier i ulike svaralternativ. Selv om spørreundersøkelsen i utgangspunktet er anonym eksisterer det imidlertid en teoretisk mulighet for at resultater kan spores tilbake til enkelte respondenter. Prosjektet er derfor meldt til, og godkjent av, personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

4.4 Gjennomføring av spørreundersøkelsen

For å sikre størst mulig svarprosent er det i utgangspunktet valgt en nettbasert undersøkelse som sendes ut til respondentene via e-post. E-postadresser til faste medlemmer av kommunestyrene, villreinlag og villreinnemnd er innhentet via henholdsvis kommuneadministrasjonene og sekretærer for villreinlag/-nemnd. I de tilfeller der det ikke har vært mulig å oppdrive e-postadresser for en hel gruppe er det sendt ut spørreskjema per post (vedlegg 4). I praksis gjelder dette for sju medlemmer av Setesdal Austhei villreinlag. Det er valgt å ikke sende ut spørreundersøkelse til kommunestyremedlemmer uten e-postadresse da dette kun gjelder noen få medlemmer og under 5 % av det teoretiske utvalget. Den nettbaserte undersøkelsen til kommunepolitikerne ble sendt ut til 334 personer, fordelt på 18 kommuner. Undersøkelsen til villreinlag-/nemnd ble sendt ut per e-post og post til i alt 36 personer.

Det webbaserte verktøyet Questback er brukt for gjennomføring av den nettbaserte undersøkelsen. Fordeler med å bruke et nettbasert program er at det er mulig å hente ut enkle rapporter direkte fra systemet, og at resultatene kan lastes direkte over til et analyseprogram. På denne måten er det unngått feilregistrering av data fra spørreundersøkelsen. Ved hjelp av innstilling i Questback er det også valgt å gjøre det obligatorisk for respondentene å besvare alle spørsmål for å kunne gå videre i skjemaet.

Et informasjonsskriv til alle mottakere av spørreundersøkelsen ble sendt ut sammen med spørreskjema per post eller var inkludert i e-posten (vedlegg 1 og 3). I informasjonsskrivet ble det blant annet informert kort om tema og hensikt for undersøkelsen, svarfrist, anonymitet og kontaklinformasjon til ansvarlige. Spørreundersøkelsen til kommunepolitikerne ble sendt ut 18. januar 2011 og var åpen frem til 6. februar. Offisiell svarfrist var 1. februar og det ble sendt ut påminnelser per e-post til de som ikke hadde svart den 25. og 31. januar. Spørreundersøkelsen til faste medlemmer av villreinnemnd og villreinlag ble sendt ut per post eller e-post den 28. januar med offisiell svarfrist 18. februar. Det ble sendt ut én purring i form av postkort eller e-post den 7. februar. Siden noen av respondentene i denne undersøkelsen mottok skjema per post ble det satt en noe lengre svarfrist enn for undersøkelsen som var rettet mot politikerne.

4.5 Analyse

Alle statistiske analyser er gjennomført ved hjelp av statistikkprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), versjon 17.0. Det er i hovedsak benyttet frekvensfordelinger for enkeltspørsmål og bivariate analyser (krystabeller) og chi-kvadrat test for å teste forskjeller mellom grupper. Det er lagt til grunn et signifikansnivå på 5 prosent for disse analysene. Multivariat analyse er ikke gjennomført. For å analysere svar fra Likert-skalas spørsmål ved hjelp av chi-kvadrattest har det vært nødvendig å fjerne “vet ikke” svar fra datamaterialet. Disse er derfor blitt registrert som “missing” og inngår ikke i antall svar (N) som er oppgitt i resultatdelen. Resultatene fra den nettbaserte undersøkelsen er automatisk overført fra Questback til SPSS, mens resultatene fra postalundersøkelsen er registrert manuelt i det samme datasettet.

4.6 Utvalg og bortfallsanalyse

I beskrivelsen av utvalget for spørreundersøkelsen vil jeg skille mellom brutto- og nettoutvalg. Bruttoutvalg er i denne sammenhengen de som mottok forespørsel om å delta i undersøkelsen, det vil si det vi kan definere som “potensielle respondenter”. Nettoutvalget er de det er mottatt svar fra og som det videre vil refereres til som “respondenter”. I de tilfeller der informasjon er tilgjengelig om hvordan bruttoutvalget fordeler seg i ulike bakgrunnsvariabler som er benyttet i spørreundersøkelsen, vil jeg beskrive bortfall fra brutto- til nettoutvalget. Som nevnt av Johannesen m. fl. (2009) er målet med å gjennomføre en

bortfallsanalyse å redusere usikkerhet knyttet til bortfall av observasjoner. Som vist i figur 4.1 vil man kunne ha fire ulike former for frafall.

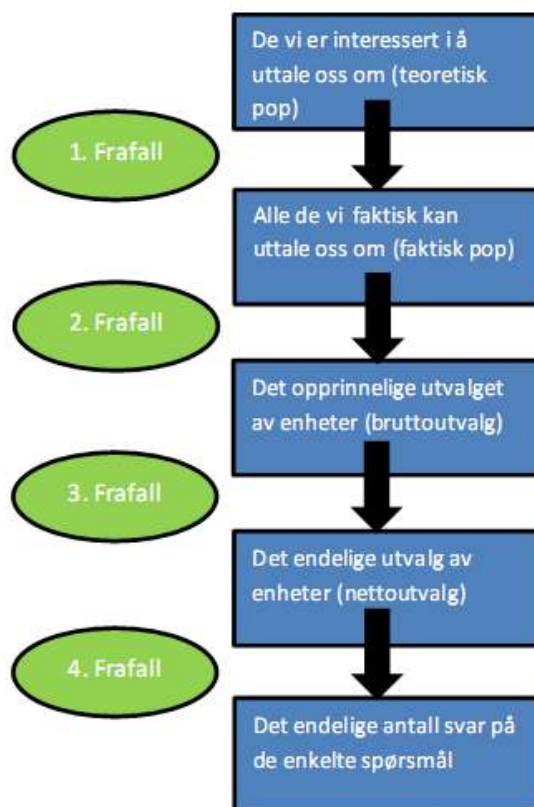

Fig 4.1. Oversikt over ulike former for frafall (etter Jacobsen 2005: 280)

4.6.1 Spørreundersøkelse rettet mot kommunepolitikerne

I undersøkelsen rettet mot kommunepolitikerne vil det teoretiske utvalget være samtlige faste kommunestyremedlemmer i de 18 kommunene i studieområdet. Frafall fra dette utvalget til den faktiske populasjonen (1. frafall) skyldes i hovedsak feil og mangler i kontaktlistene som er lagt til grunn for utsending av spørreundersøkelsen. Det vil også være frafall her i de tilfeller der enkelte kommunepolitikere ikke har e-postadresse, eller ikke har oppgitt denne til kommunen. Som vist av Lorentzen og Pilskog (2009) er det en negativ sammenheng mellom høy alder og PC-bruk, samt mellom alder og e-postbruk for de som bruker internett. Det er også påvist at personer med høyere utdanning bruker internett mer enn personer med ungdomsskole som høyeste utdanning. Frafall som skyldes at deler av utvalget ikke bruker e-post kan derfor gi en skjevhet i nettoutvalget med hensyn til variabler som alder og utdanningsnivå. Det foreligger ikke statistikk for alder eller utdanningsnivå for det teoretiske

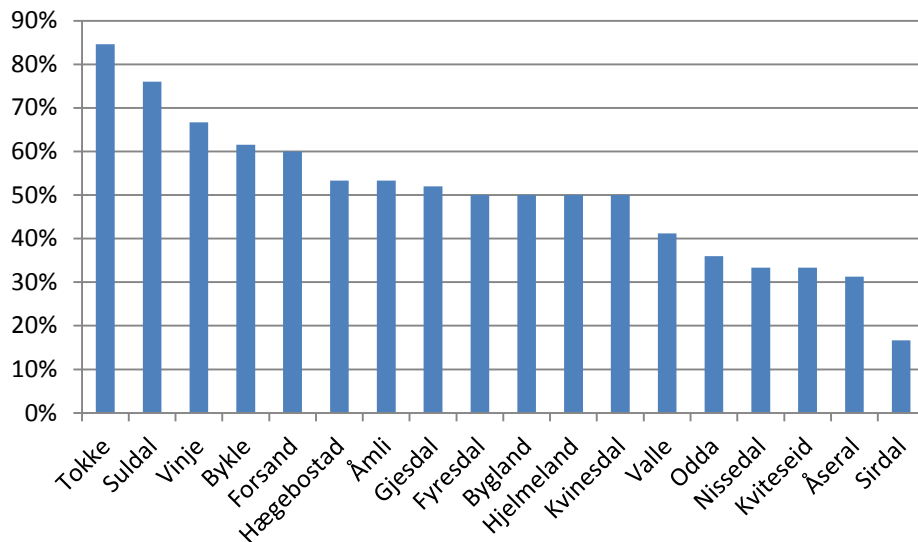
utvalget i denne undersøkelsen og en nøyaktig sammenlikning opp i mot nettutvalget og for eksempel utdanningsnivå er derfor ikke mulig. Med utgangspunkt i de generelle sammenhengene mellom alder og PC-/e-postbruk er det imidlertid sannsynlig at det foreligger en slik skjevhet i utvalget. Dette gjelder både i avviket mellom det teoretiske utvalget og bruttoutvalget (8 %), og mellom bruttoutvalget og nettutvalget (50 %).

Siden oppgavens problemstilling omhandler holdninger som ligger til grunn for kommunal arealplanlegging er det relevant å ta utgangspunkt i beslutningstakere når populasjonen for utvalget skal defineres. Siden det er mulig å undersøke hele denne populasjonen (medlemmene av kommunestyrene) vil det ikke være noen forskjell mellom den faktiske populasjonen og bruttoutvalget. Det største frafallet i denne undersøkelsen er mellom bruttoutvalget og nettutvalget (3. frafall), det vil si andelen som har svart på undersøkelsen av de som fikk den tilsendt. Svarprosenten for undersøkelsen rettet mot kommunepolitikere var nøyaktig 50 prosent (167 av 334), noe som i følge Jacobsen (2005) kan karakteriseres som tilfredsstillende og som av Johannesen m. fl. (2009: 209) karakteriseres som “en bra svarrespons” for denne type undersøkelser. Som fremhevet av Johannesen (2009) vil imidlertid en slik svarprosent begrense muligheten for å generalisere resultatene fra undersøkelsen.

Den siste formen for frafall i figur 4.1 (4. frafall) knytter seg til svarprosenten for hvert enkelt spørsmål. Denne type frafall kan skyldes at respondenter ikke vil eller kan svare, eller at de gjør feil ved utfylling av skjema og hopper over enkeltspørsmål. Som nevnt tidligere i metodekapittelet er muligheten for denne type frafall i denne undersøkelsen eliminert ved at det er lagt inn obligatorisk svar for å kunne klikke seg videre i spørreskjemaet. Et unntak fra dette gjelder ved åpne spørsmål, og frafall av denne typen vil kun knytte seg til disse spørsmålene i denne undersøkelsen. Siden det er meget få av respondentene som har svart på åpne spørsmål er imidlertid dette frafallet betydelig.

Som nevnt av Johannesen (2009) vil svarprosenten i stor grad være avhengig av hvorvidt mottakerne finner tema for undersøkelsen interessant. Dersom vi forutsetter en positiv sammenheng mellom kommuner som er sterkt berørt av villreinområdene, og politikernes interesse for temaet, er det relevant å se hvorvidt dette reflekteres i svarprosenten. Figur 4.2 viser stor variasjon i svarprosent for de 18 kommunene som deltok i undersøkelsen. Kommunene Åseral, Kviteseid og Nissedal hadde alle en svarandel under 35 prosent, mens

Tokke, Suldal og Vinje hadde en svarprosent over 65. En sammenlikning av svarprosenten i enkeltkommuner (fig. 4.2) og andel kommuneareal i villreinområdene (tab. 3.1) viser noen tendenser til en positiv sammenheng mellom disse to variablene. Kommunene Sirdal og Valle har imidlertid en lav svarprosent, men en høy andel av kommunearealet i villreinområdene. De utgjør dermed klare unntak fra en slik tendens og gjør det vanskelig å trekke konklusjoner med hensyn til å forklare forskjeller i svarprosenten mellom kommuner.

Figur 4.2. Svarprosent for kommunepolitikerne fordelt på kommuner.

Ved å sammenlikne mandatfordelingen mellom de ulike politiske partiene, og partitilhørighet oppgitt av respondentene, er det mulig å si noe om bortfall fordelt på partier. Som det fremgår av tabell 4.1 utgjør sentrumpartiene (KrF, Sp og V) og partiene på venstresiden (AP og SV) en større andel av nettoutvalget enn det mandatfordelingen fra siste kommunevalg skulle tilsi. Motsatt utgjør medlemmer av høyrepartiene (FrP og H) en mindre andel av nettoutvalget enn hva mandatfordelingen tilsier. En gjennomgang av informasjon på kommunenes nettsider tilsier at 37 prosent av kommunepolitikerne i de 18 kommunene er medlem av et politisk utvalg med ansvar for plansaker. Det er imidlertid 56 prosent av respondentene som har svart at de tilhører et slikt utvalg (tabell 4.1). Et såpass stort avvik mellom det teoretiske utvalget og nettoutvalget kan muligens forklares med at temaet for spørreundersøkelsen i større grad interesserer medlemmer av planutvalg. Det er også tenkelig at enkelte respondenter har definert kommunestyret som et “politisk utvalg som behandler arealplansaker”, og dermed har følt det naturlig å svare “ja” på dette spørsmålet.

Tabell 4.1. Prosentvis avvik mellom det teoretiske utvalget og nettutvalget for partitilhørighet, og for medlemskap i politisk utvalg som behandler arealplansaker. * Andel mandater i kommunestyret etter kommunevalget 2007 (Kommunal- og regionaldepartementet 2011).

	Teoretisk utvalg	Nettoutvalg	Avvik
<i>Partitilhørighet</i>			
FrP eller H	22*	17	-5
KrF, SP eller V	41*	45	+4
AP eller SV	27*	28	+1
Andre	10*	10	0
<i>Medlem av utvalg som behandler arealplansaker</i>			
Ja	37	56	+18,4
Nei	63	43	-20,0

74 prosent av respondentene som svarte på undersøkelsen var menn og 26 prosent kvinner. Dette er en noe skjevare fordeling enn kjønnsfordelingen i bruttoutvalget som er 68 prosent menn og 32 prosent kvinner.

4.6.2 Spørreundersøkelse rettet mot villreinnemnd og villreinlag

Total svarprosent, og svarprosent for villreinnemnda og villreinlagene, er gjengitt i tabell 4.2. Undersøkelsen ble sendt ut til totalt 36 personer og det er dermed vanskelig å trekke konklusjoner i noen retning basert på forskjeller i svarprosent mellom utvalgene. Med dette forbeholdet er det imidlertid verdt å merke seg en oppsiktsvekkende stor forskjell i svarprosent mellom villreinlaget i SVR og SA (henholdsvis 18 % og 86 %). En mulig forklaring på dette kan være at mottakere av undersøkelsen i liten grad bruker e-post, og at medlemmene av villreinlaget i SA dermed får en høyere svarprosent siden disse mottok undersøkelsen i posten. Av respondentene i denne undersøkelsen var 77 prosent menn og 33 prosent kvinner.

Tabell 4.2. Antall svar og svarprosent for spørreundersøkelse sendt ut til villreinnemnd og -lag. * Postalundersøkelse.

Nemnd/lag	Antall sendt ut (nettoutvalg)	Antall svar (bruttoutvalg)	Svarprosent
Villreinnemnda for Setesdalsområdet	18	5	28 %
Setesdal-Ryfylke villreinlag	11	2	18 %
Setesdal-Austhei villreinlag	7*	6*	86 %*
Totalt	36	13	36 %

4.7 Reliabilitet og validitet

Et synonym for reliabilitet er pålitelighet. Dersom samme resultat oppnås flere ganger ved bruk av samme metode har undersøkelsen høy grad av reliabilitet. Dette avhenger i stor grad av fravær av tilfeldige målefeil. Spørsmålet om undersøkelsens validitet knytter seg til hvorvidt metoden undersøker det vi har til hensikt å undersøke, det vil med andre ord si dataenes relevans for problemstillingen. Resultater med høy grad av validitet inneholder få systematiske og tilfeldige målefeil. I metodelitteraturen skilles det videre mellom begrepsvaliditet og ekstern validitet. Med begrepsvaliditet menes hvorvidt måleinstrumentet måler det vi ønsker å måle, mens ekstern validitet viser til i hvor stor grad vi kan foreta generalisering til en større populasjon med grunnlag i dataene fra undersøkelsen.

Ved bruk av Questback ved gjennomføring av spørreundersøkelsen avtar muligheten for tilfeldige målefeil og undersøkelsens reliabilitet øker. Som nevnt tidligere i metodekapittelet unngås tilfeldige målefeil i denne undersøkelsen ved at det ikke er mulig å sende inn spørreskjemaet før alle spørsmål er besvart. Det har videre ikke vært mulig å krysse av for flere enn ett alternativ per påstand i Likert-skalas spørsmål. Mulighet for at respondenter krysser av for feil svar vil selvsagt være tilstede, og eventuelle feil i kontaktlister kan bidra til å svekke reliabiliteten. Ved automatisk overføring av rådata fra Questback til SPSS unngås feil som kan oppstå ved manuell inntasting av rådata.

Et forhold som kan virke inn på begrepsvaliditeten i undersøkelsen er bruk av spørreskjema med en stor andel lukkede spørsmål. Respondentene må da ta stilling til på forhånd formulerte svaralternativer, og er hindret i å svare fullt ut i tråd med egne holdninger. Siden jeg har ønsket å måle holdninger kan dette forholdet ha påvirket presisjonsnivået i disse målingene.

Som nevnt av Johannesen m. fl. (2009) er bortfall en viktig trussel mot ekstern validitet. Det er forsøkt å veie opp for dette med bortfallsanalysen som er presentert i forrige delkapittel. Resultatene av undersøkelsen må leses i lys av de skjevheter som fremkom i bortfallsanalysen. Som nevnt tidligere er det også gjennomført statistiske analyser for å teste feilmarginen når jeg tester forskjeller mellom ulike grupper i utvalget. Som fremhevet av Jacobsen (2005) forteller analysene oss hvor sikre vi kan være når vi generaliserer resultater fra utvalg til populasjon.

5. Resultater

I dette kapitlet vil jeg presentere resultater fra spørreundersøkelsene som er gjennomført overfor kommunepolitikere og medlemmer av villreinnemnd og villreinlag i studieområdet. Resultatene fra undersøkelsen presenteres etter tema. For hvert tema presenteres først samlede resultater for studieområdet som helhet, og deretter vises det til eventuelle variasjoner mellom deler av utvalget med utgangspunkt i ulike variabler. Resultater fra undersøkelsen som var rettet mot villreinnemnd og villreinutvalg presenteres til slutt i kapitlet.

Samlede resultater fra respondentene vil presenteres i tabeller etter tema. Av hensyn til leservennlighet vil resultatene også presenteres i et stolpediagram der det er hensiktsmessig. Alle bivariante analyser som presenteres i tekst eller stolpediagram har vært gjenstand for chi-kvadrat test med krav til et signifikansnivå på 5 prosent. Antall svar for hvert spørsmål (N), presenteres i tabell-/figurtekst, eller i tekst når resultatene ikke presenteres i figur eller tabell. Resultater som anses å være relevante, men likevel noe perifere for oppgavens problemstilling vil kun presenteres i tekstform. Resultater fra undersøkelsen som anses å være irrelevante med hensyn til å besvare problemstillingen er utelukket fra denne resultatdelen. En nærmere beskrivelse av hvordan de statistiske analysene er gjennomført er presentert i metodekapitlet.

5.1 Spørreundersøkelse rettet mot kommunepolitikere

5.1.1 Holdninger til bruk og vern av natur

I første del av spørreundersøkelsen ble respondentene bedt om å vurdere i hvor stor grad de var enige eller uenige i en rekke generelle påstander om bruk og vern av natur. Som vist i tabell 5.1 svarte 58 prosent av respondentene at de enten var helt eller delvis uenig, i en påstand om at det bør vernes mer natur i Norge. Resultatene viser videre at kommunepolitikere i stor grad er enig i en påstand om at vern er en begrensning for lokal utvikling. Tre av fire (74 %) i utvalget svarer at de er enten helt eller delvis enig i en slik påstand.

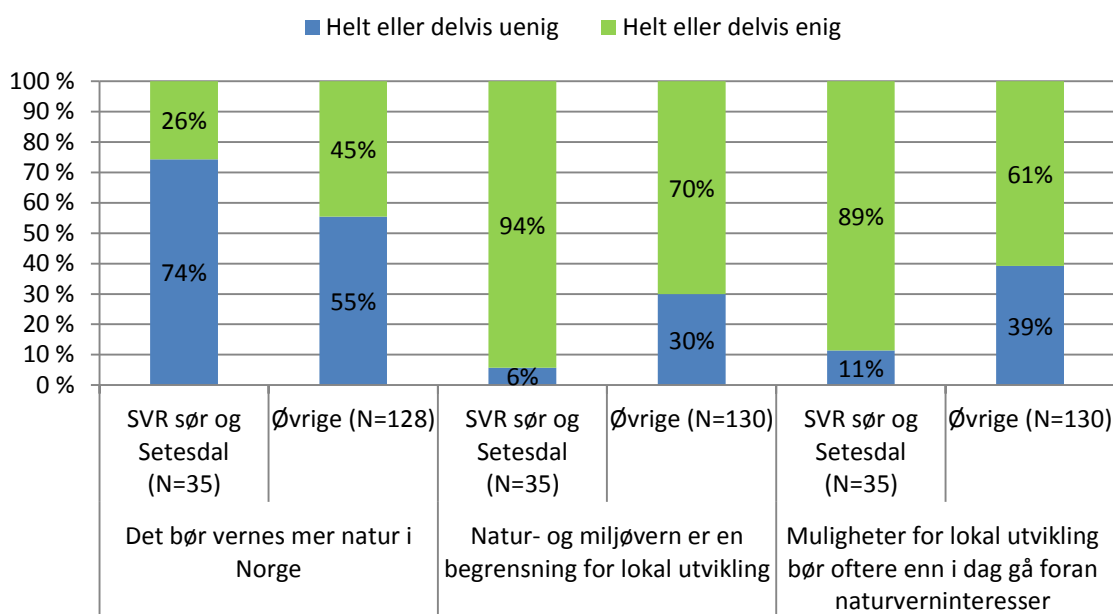
Tabell 5.1. Kommunepolitikernes holdning til generelle påstander relatert til bruk og vern av natur (prosentfordeling).

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Antall
Det bør vernes mer natur i Norge	26	32	26	14	163
Natur- og miljøvern er en begrensning for lokal utvikling	7	18	39	35	165
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til kommersiell virksomhet	13	35	38	13	166
Muligheter for lokal utvikling bør oftere enn i dag gå foran naturverninteresser	9	24	38	28	165
Naturen har en egenverdi utover den verdien mennesket tillegger den	2	4	32	61	165
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til tradisjonelle landbruksformål som skogbruk, beite, setring og lignende	2	13	41	43	165
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til nye næringer som opplevelsesturisme og lignende	5	18	53	23	166

Resultatene antyder en generell negativ holdning til ytterligere vern av natur og at et flertall av respondentene mener vern er en begrensning for lokal utvikling. Som tallene i tabell 5.1 viser er det imidlertid stor enighet om naturens egenverdi. Hele 93 prosent av deltakerne i undersøkelsen har svart at de er helt eller delvis enige i en påstand om at naturen har en egenverdi utover den verdien mennesket tillegger den.

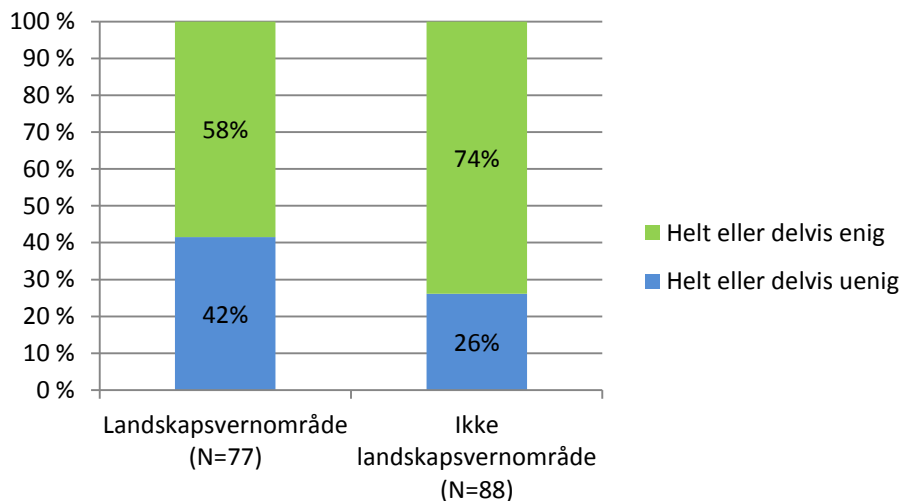
For øvrig viser resultatene fra spørsmål om generelle holdninger til bruk og vern av natur at om lag halvparten (52 %) av respondentene var enig i at fjell og utmark i større grad bør utnyttes til kommersiell virksomhet. Om lag 2/3 av respondentene var også helt eller delvis enig i at muligheter for lokal utvikling i større grad enn i dag bør gå foran naturverninteresser. Respondentene ble videre bedt om å vurdere hvorvidt de var enige eller uenige i at fjell og utmark i større grad bør kunne utnyttes til henholdsvis tradisjonelle landbruksformål (f.eks. skogbruk, beite, setring), og til nye næringer som opplevelsesturisme. Resultatene viser at flere respondenter var helt enige i at utmarka bør brukes mer tradisjonelt (43 %), enn det var respondenter som var helt enige i at utmarka i større grad burde brukes av nye næringer (23 %). Om lag 3/4 av respondentene var imidlertid enten helt eller delvis enige i begge disse påstandene om bruk av fjell og utmark.

Respondenter fra kommunene sør i SVR (Åseral og Hægebostad) og Setesdal (Bykle, Valle, Bygland) skiller seg fra de øvrige respondentene i utvalget. Figur 5.1 viser at 74 prosent av respondentene i dette området er enten helt eller delvis uenig i at det bør vernes mer natur i Norge, mens 55 prosent av respondentene i de øvrige kommunene mente det samme. Det fremgår også at respondenter fra disse kommunene er overveldende enig (94 %) i en påstand om at “natur og miljøvern er en begrensning for lokal utvikling”. Av politikerne fra de øvrige kommunene i studieområdet svarte 70 prosent at de var enige i den samme påstanden. Figur 5.1 viser at nærmere 90 prosent av respondentene fra kommunene med areal sør i SVR og Setesdal er helt eller delvis enige i at muligheten for lokal utvikling i større grad enn i dag bør gå foran naturverninteresser. Til sammenlikning er om lag 2/3 av respondentene fra de øvrige kommunene enige i samme påstand.

Figur 5.1. Grad av enighet i tre generelle påstander om vern. Sammenlikning av SVR sør og Setesdal, og øvrige kommuner i studieområdet.

Respondenter som tilhører kommuner med areal i landskapsvernområdet i SVR er i mindre grad enn de øvrige respondentene enige i påstanden om at muligheter for lokal utvikling bør gå foran naturverninteresser (fig 5.2). Det er ellers ikke påvist andre signifikante forskjeller mellom respondenter fra “landskapsvernkommuner” og øvrige respondenter for andre variabler i undersøkelsen.

Figur 5.2. Grad av enighet i påstanden: Muligheter for lokal utvikling bør oftere enn i dag gå foran naturverninteresser. Sammenlikning av kommuner med areal i landskapsvernområdet i SVR (Bykle, Valle, Bygland, Åseral, Hægebostad, Kvinesdal, Sirdal, Forsand, Hjelmeland og Suldal), og øvrige kommuner.

Analysen viser videre signifikante variasjoner i holdninger til bruk og vern av natur etter partitilhørighet. Respondenter som tilhører venstresiden (AP eller SV) hadde generelt en mer positiv holdning til vern enn øvrige respondenter. Over 2/3 av politikerne på venstresiden svarte at de er enten helt eller delvis enig i påstanden om at det bør vernes mer natur i Norge, og 30 prosent svarte at de er helt enig i denne påstanden. Av respondenter fra de øvrige partiene var 70 prosent helt eller delvis uenig i den samme påstanden, og 1/3 svarte at de er helt uenig i at det bør vernes mer natur. For påstandene som relaterer seg til motsetningen mellom vern og lokal utvikling viser resultatene at politikere fra høyresiden (H og FrP) i større grad så på vern som en begrensning for lokal utvikling. Hele 93 prosent av respondentene som tilhører høyresiden var enten helt eller delvis enig i at muligheter for lokal utvikling i større grad enn i dag bør gå foran verneinteresser. 61 prosent av respondentene fra de øvrige partiene mente det samme.

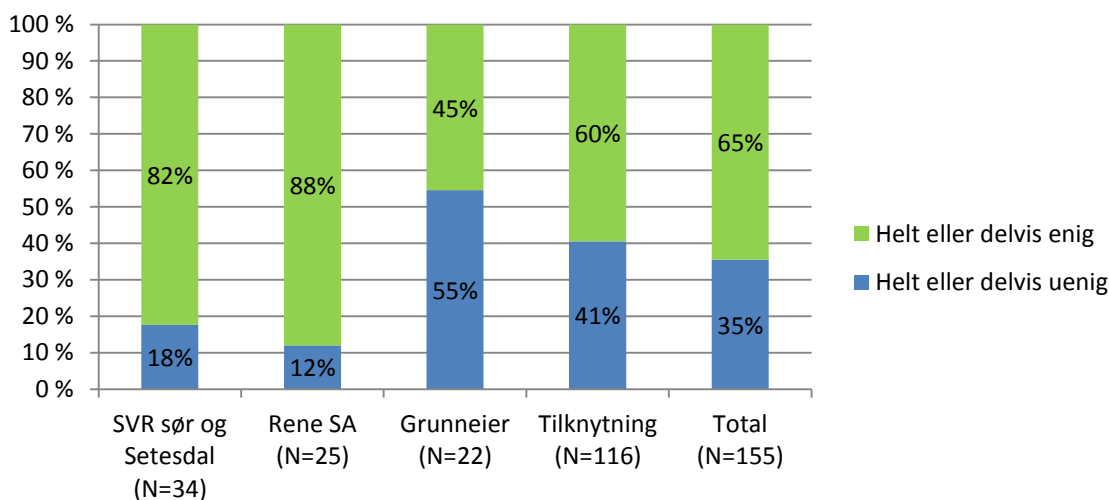
5.1.2 Holdninger til forvaltning av villreinområder

Som vist i tabell 5.2 mente 60 prosent av kommunepolitikerne som svarte på undersøkelsen at bruk av villreinområder ikke har hatt særlig negative konsekvenser for villreinen i deres kommune. Kun 13 prosent svarte at de er helt uenig i en slik påstand. Hele tre av fire respondenter svarte imidlertid at de er delvis eller helt enig i at det generelt er uheldig at villreinens leveområder bygges ned. I underkant av 2/3 (61 %) svarte at det er mulig å bruke villreinområdene mer uten at dette er skadelig for villreinen.

Tabell 5.2. Kommunepolitikernes holdning til påstander relatert til bruk og vern av villreinområder (prosentfordeling).

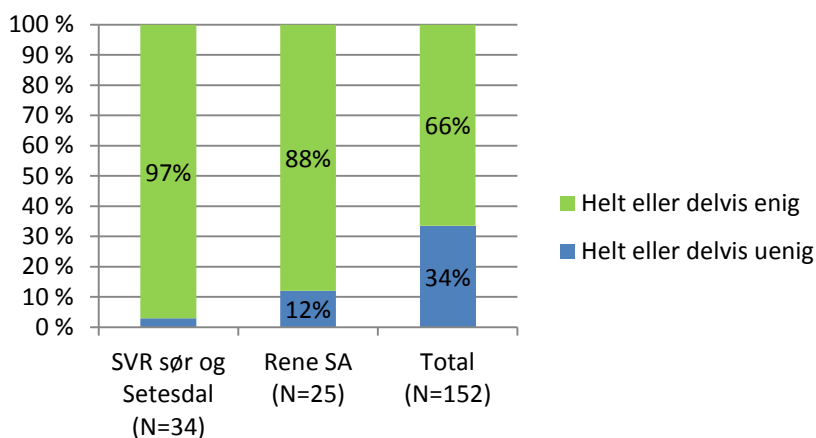
	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Antall (N)
Inngrep og menneskelig aktivitet har ikke hatt særlig negative konsekvenser for villreinen i min kommune	13	20	17	43	155
Det er fullt mulig å bruke villreinområdene mer uten at dette er til skade for villreinen	10	20	27	34	152
Det er generelt uheldig at villreinens leveområder bygges ned	8	13	40	35	161

Resultatene viser relativt store forskjeller i holdninger til spørsmålet om hvorvidt menneskelig aktivitet har hatt negative konsekvenser for villreinen i deres egen kommune. Som vist i figur 5.3 svarer politikerne i SVR sør og Setesdal at de i stor grad er enige i en påstand om at menneskelig inngrep ikke har hatt negative konsekvenser for villreinen i deres kommune (82 %). Respondenter fra kommuner som kun inngår i SA oppgir i stor grad (88 %) tilsvarende holdninger. Over halvparten (55 %) av grunneierne (med villrein på eiendommen) i utvalget svarer at de er uenige i en slik påstand. Resultatene viser for øvrig at de som var enige i en generell påstand om at det bør vernes mer natur i Norge, også i stor grad var uenige i påstanden om at inngrep og menneskelig aktivitet ikke har hatt negative konsekvenser for villreinen i deres kommune. Respondenter med en form for tilknytning til villrein (N=116) var i større grad uenige i denne påstanden enn respondenter uten tilknytning til villrein (N=39).

Figur 5.3. Grad av enighet i påstanden: Inngrep og menneskelig aktivitet har ikke hatt særlig negative konsekvenser for villreinen i min kommune. Sammenlikning av respondenter fra hhv. SVR sør og Setesdal, rene SA-kommuner (Åmli, Fyresdal, Nissedal, Kviteseid, Tokke), grunneiere i utvalget, respondenter med tilknytning til villrein og totalsvar.

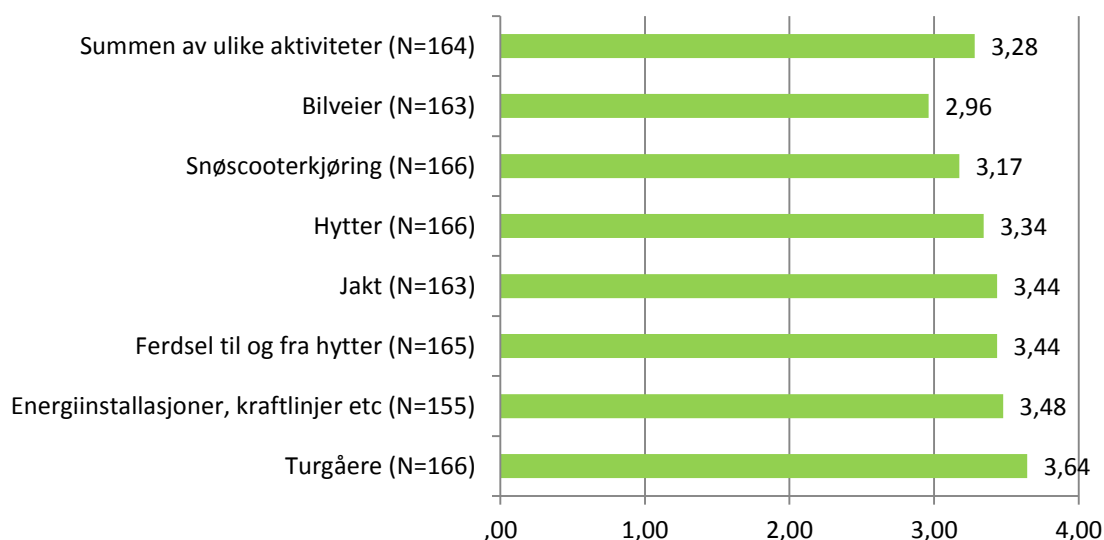
På spørsmål om hvorvidt det er mulig å bruke villreinområdene mer uten at dette vil være til skade for villreinen svarte respondenter fra SVR sør og Setesdal, samt rene SA kommuner, i stor grad at de er helt eller delvis enige i at dette er mulig (fig. 5.4). Dette skiller seg signifikant fra resultater fra øvrige respondenter i undersøkelsen som i større grad var uenige i en slik påstand. Av de respondentene som svarte at de var uenige i at det bør vernes mer natur i Norge mente 79 prosent (N=91) at villreinområdene kan brukes mer uten at dette er til skade for villreinen. Respondentene som var enige i at det generelt bør vernes mer natur var i mindre grad enige i den samme påstanden (48 % enig, N=58).

Figur 5.4. Grad av enighet i påstanden: Det er fullt mulig å bruke villreinområdene mer uten at dette er til skade for villreinen. Sammenlikning av SVR sør og Setesdal, rene SA-kommuner (Åmli, Fyresdal, Nissedal, Kviteseid, Tokke) og totalsvar.

På spørsmål om hvorvidt vern er nødvendig for å drive en bærekraftig villreinforvaltning svarte hele 83 prosent (N=35) av respondentene fra kommunene sør i SVR og Setesdal at vern ikke er nødvendig. Over halvparten av de øvrige respondentene mente det samme (55 %, N=124). Respondenter som sa seg uenig i at det bør vernes mer natur i Norge var i stor grad enige (78 %, N=94) i påstanden om at vern ikke er nødvendig for å drive en bærekraftig villreinforvaltning. Av de som mente det bør vernes mer natur i Norge var 63 prosent uenige i den samme påstanden (N=62).

Som det fremgår av figur 5.5 mente politikerne at inngrep/aktiviteter i form av bilveier, snøscooterkjøring og hytter påvirker forholdene for villreinen i større grad enn for eksempel turgåere og energiinstallasjoner. Om lag 2/3 mente at turgåere påvirker forholdene for villrein i liten eller svært liten grad, og over 3/4 (79 %) av respondentene svarte at summen av ulike aktiviteter påvirker i middels eller liten grad.

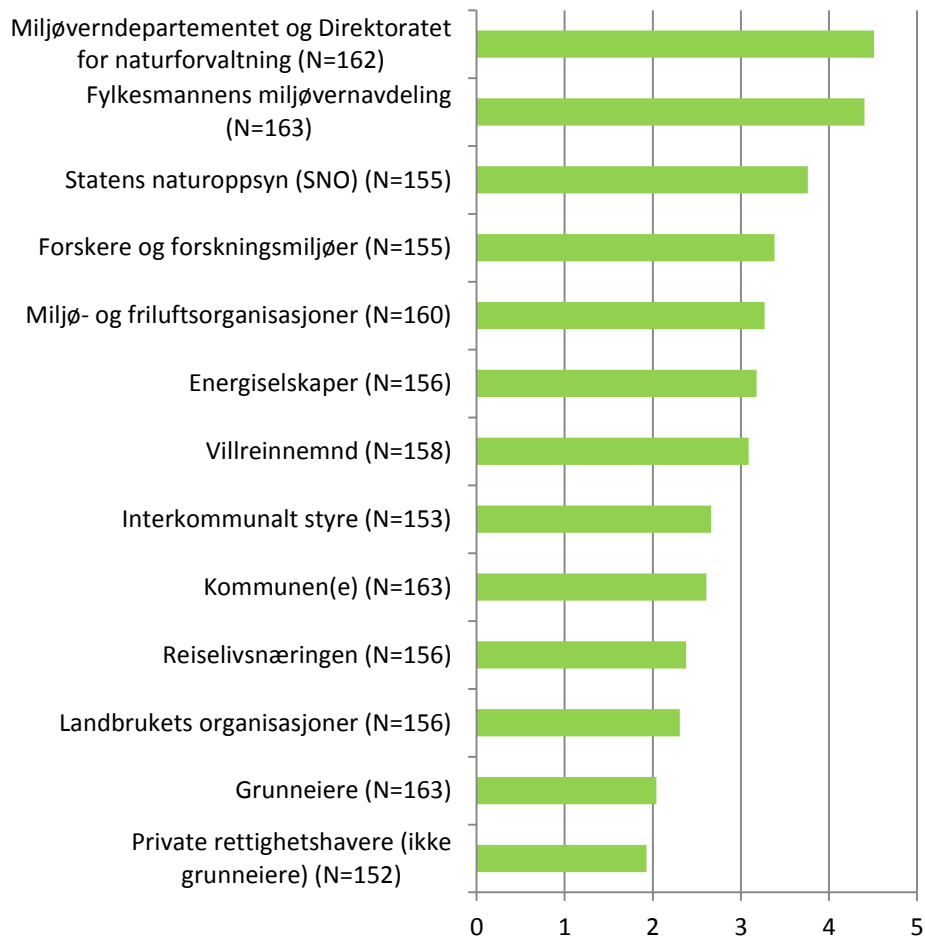
Figur 5.5. Respondentenes gjennomsnittssvar svar på spørsmålet: I hvor stor grad mener du følgende inngrep eller aktiviteter påvirker forholdene for villrein og villreinens utbredelse i ditt nærområde? Svaralternativer 1. I svært stor grad, 2. I stor grad, 3. I middels grad, 4. I liten grad, 5. Ikke påvirket.

Kommunepolitikerne tilhørende kommuner sør i SVR og Setesdal mente i større grad enn øvrige respondenter at snøscooterkjøring og hytter ikke påvirker villreinen i deres nærområde. 89 prosent av respondentene fra disse kommunene mente at villreinen i liten eller ingen grad påvirkes av snøscooterkjøring (N=35). Av de øvrige respondentene var det 37 prosent som

uttrykte samme holdning (N=131). Bildet er tilsvarende for synet på i hvor stor grad hytter påvirker villrein. 71 prosent av respondentene fra SVR sør og Setesdal mente denne type inngrep ikke påvirker, eller i liten grad påvirker villrein (N=35), mens 41 prosent av de øvrige respondentene mente det samme (N=131). 60 prosent av respondentene fra SVR sør og Setesdal mente for øvrig at summen av ulike aktiviteter i liten grad påvirker villreinen i deres nærområde (N=35). Av de øvrige svarte 31 prosent det samme (N=129).

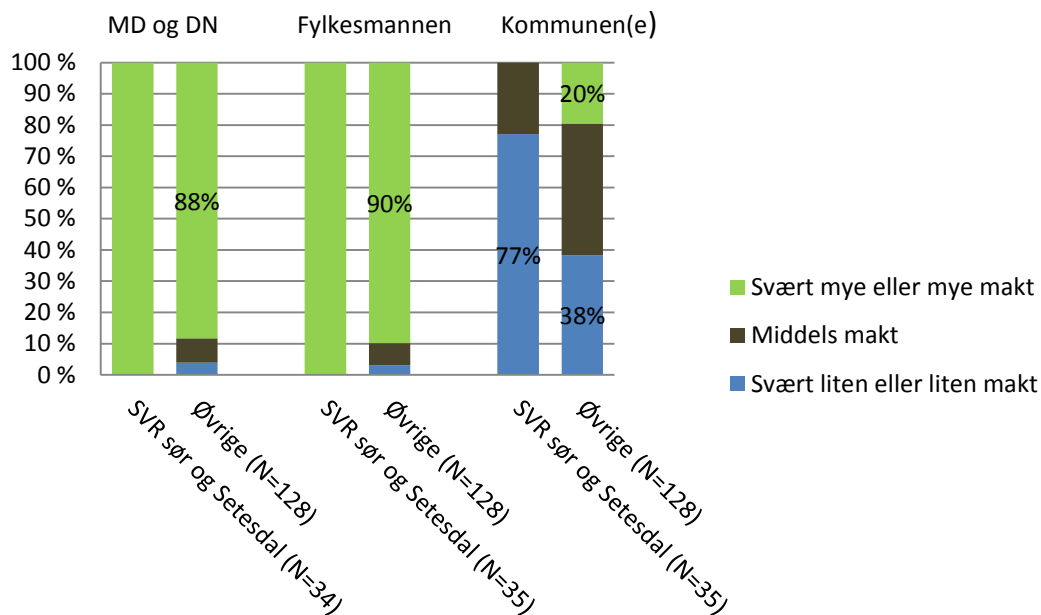
5.1.3 Holdninger til aktører og maktfordeling i forvaltningssystemet

Kommunepolitikerne ble bedt om å vurdere hvor mye makt ulike aktører har i arealplanlegging i villreinområder på en skala fra 1 til 5. Resultatene fra denne vurderingen er vist i figur 5.6 i form av gjennomsnittsscore for den enkelte aktør. Dette viser blant annet at respondentene mente Miljøverndepartementet (MD) og Direktoratet for naturforvaltning (DN), samt fylkesmennenes miljøvernavdelinger, har mye makt i arealplanleggingen. Kommunen kommer ut på en niendeplass i vurderingen av i alt 13 forvaltningsaktører i en rangering med hensyn til gjennomsnittsscore. Blant annet ble Statens naturoppsyn, forskere og miljø- og friluftsansjoner vurdert til å ha mer makt enn kommunen i arealplanleggingen. Kun 15 prosent av respondentene svarte at kommunen har mye, eller svært mye, makt i arealplanlegging i villreinområder. Tilsvarende tall for MD og DN var 88 prosent. Som det fremgår av figur 5.6 mente kommunepolitikerne som svarte på undersøkelsen at grunneiere og private rettighetshavere har lite makt i planleggingen.

Figur 5.6. Kommunepolitikernes gjennomsnittssvar svar på spørsmålet: Hvor stor makt mener du følgende aktører har på arealplanlegging i villreinområder? Svaralternativer 1. Svært liten makt, 2. Liten makt, 3. Middels makt, 4. Mye makt, 5. Svært mye makt.

Resultatene som er presentert over forsterkes ytterligere når vi ser på gruppen respondenter som tilhører kommunene sør i SVR og Setesdal. Som vist i figur 5.7 mener samtlige av disse respondentene at MD, DN og Fylkesmannen har svært mye eller mye makt, mens 77 prosent svarer at kommunen(e) har svært liten eller liten makt i arealplanleggingen. Av de øvrige respondentene svarte 38 prosent at kommunen(e) har svært liten eller liten makt.

Figur 5.7. Vurdering av hvor mye makt MD og DN, Fylkesmannens miljøvern avdeling og kommunen(e) har i arealplanlegging i villreinområder. Sammenstilling av svar fra respondenter tilhørende kommuner i SVR sør og Setesdal, og øvrige kommuner.

Spørsmålet om hvor mye makt de ulike aktørene har i forvaltningen var supplert med et åpent spørsmål i skjemaet der respondentene fikk mulighet til å supplere med egne ord hvis de hadde behov for dette. Noen av svarene på spørsmålet om det var andre aktører som har makt, og som ikke var nevnt i foregående spørsmål, gjengis i direkte sitat her:

Småkongar i DN (Direktoratet for naturforvaltning red. anm.)
 OED (Olje- og energidepartementet, red. anm.) i utbyggingssaker for vindkraft, vasskraft, nett m. m.
 Fylkeskommunene
 Turistforeninger
 Media
 NVE (Norges vassdrags- og energidirektorat, red. anm.)

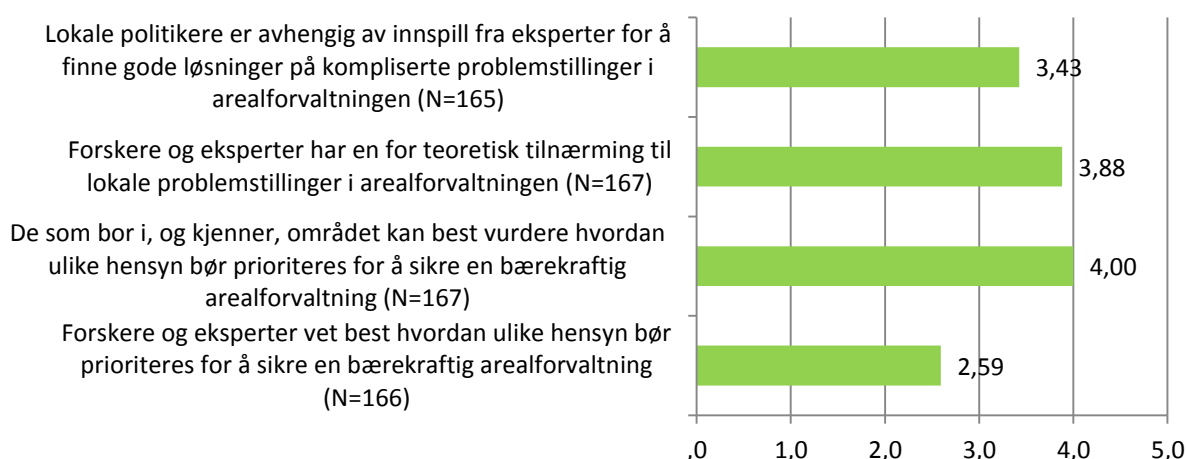
Nøyaktig 90 prosent av respondentene (N=164) mente at Fylkesmannen har for mye makt i arealplanleggingen. På spørsmålet om kommunene har tilstrekkelig med makt for å drive ønsket arealforvaltning/ -planlegging svarte 94 prosent av respondentene fra kommunene sør i SVR og Setesdal (N=34) at de er uenige i dette. 62 prosent av de øvrige respondentene (N=128) var uenige. Bare 50 prosent (N=64) av respondentene som mente at det bør vernes mer natur i Norge var enige i denne påstanden om kommunenes makt i forvaltningen, mens

over 82 prosent av de som var uenige i at det bør vernes mer var enig i påstanden (N=95). Med utgangspunkt i sistnevnte variabel finner vi også et skille for hvorvidt respondentene mener grunneiere har for liten makt til å forvalte sin eiendom etter eget ønske. De som var uenige i at det bør vernes mer natur var enige i at grunneiere har for lite makt (N=95) og vice versa (N=65).

Av de som oppgav at de er grunneiere med villrein på eiendommen svarte samtlige at de var helt eller delvis enig i at lover og forskrifter begrenser muligheten for å finne gode løsninger lokalt (N=21). De som var mest negative til at det generelt bør vernes mer natur var også mer enige i denne påstanden enn de som var positive til mer naturvern (hhv. 94 % N=93, og 74 % N=62).

5.1.4 Kunnskap

For å kartlegge kommunepolitikernes holdninger til ulike former for kunnskap som utgangspunkt for forvaltningen ble respondentene bedt om å ta stilling til påstander om ulike former for kunnskap. Som det fremgår av figur 5.8 var det en tendens til at kommunepolitikerne i stor grad mente personlig og lokal kunnskap er best egnet til å vurdere hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning. Kommunepolitikerne mente i mindre grad at forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres i en slik sammenheng.

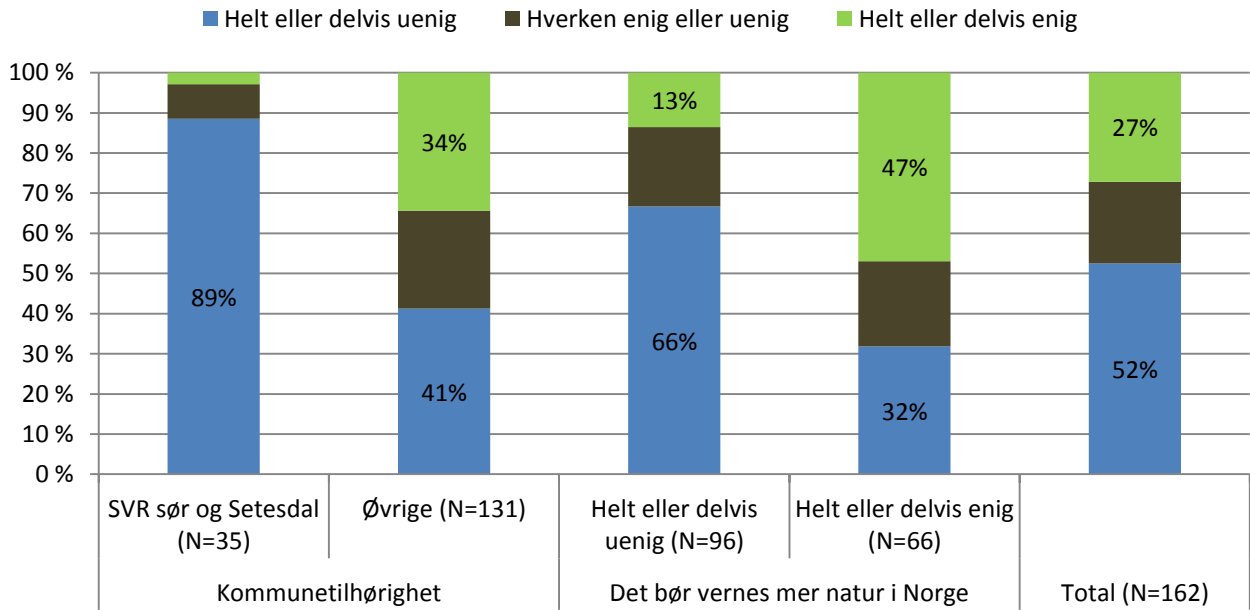
Figur 5.8. Kommunepolitikernes holdninger til påstander om bruk av kunnskap i forvaltningen (gjennomsnittssvar): Svaralternativer 1. Helt uenig, 2. Delvis uenig, 3. Hverken enig eller uenig, 4. Delvis enig, 5. Helt enig.

En mer detaljert oversikt over resultatene i figur 5.8 er vist i tabell 5.3. Et flertall av respondentene (51 %) var uenig i at forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres i forvaltningen, mens 28 prosent var helt eller delvis enige i denne påstanden. Over halvparten av respondentene mente imidlertid at lokalpolitikere er avhengig av innspill fra eksperter for å finne frem til gode løsninger i arealforvaltningen. Videre mente i underkant av 80 prosent av respondentene at de som bor i området er best skikket til å vurdere prioriteringer mellom ulike hensyn i forvaltningen. Over 70 prosent mente forskere og eksperter har “en for teoretisk tilnærming til lokale problemstillinger i arealforvaltningen”.

Tabell 5.3. Kommunepolitikernes holdninger til bruk av ulike former for kunnskap i forvaltningen (prosentfordeling).

	Helt uenig	Delvis uenig	Hverken enig eller uenig	Delvis enig	Helt enig	Antall (N)
Forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning	17	34	21	26	2	166
De som bor i, og kjenner, området kan best vurdere hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning	0	8	13	50	29	167
Forskere og eksperter har en for teoretisk tilnærming til lokale problemstillinger i arealforvaltningen	2	8	17	43	29	167
Lokale politikere er avhengig av innspill fra eksperter for å finne gode løsninger på kompliserte problemstillinger i arealforvaltningen	8	16	17	39	19	165

Ser vi på resultater fra respondenter tilhørende kommuner sør i SVR og Setesdal finner vi også her at disse skiller seg fra resten av utvalget. Tilnærmet samtlige av disse var helt eller delvis uenige i påstanden om at forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres, mens under halvparten av de øvrige respondentene svarte det samme. Nøyaktig 2/3 av de som var uenige i at vi bør verne mer natur var også helt eller delvis uenige i at forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres (fig. 5.9). Av de som var positive til vern av mer natur sa omtrent halvparten seg helt eller delvis enig i denne påstanden.

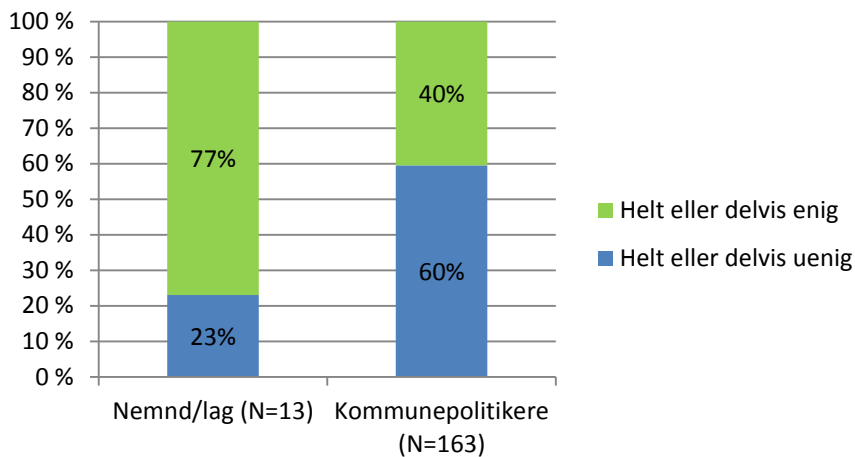

Figur 5.9. Grad av enighet i påstanden: Forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning. Sammenlikning av svar med utgangspunkt i kommunetilhørighet og generell holdning til vern, samt totalsvar/gjennomsnittsvar fra undersøkelsen.

En større andel av respondentene som var medlem av planutvalg mente at forskere og eksperter har en for teoretisk tilnærming til lokale problemstillinger i forvaltningen (93 %, N=80), enn andelen blant de øvrige respondentene (81 %, N=57).

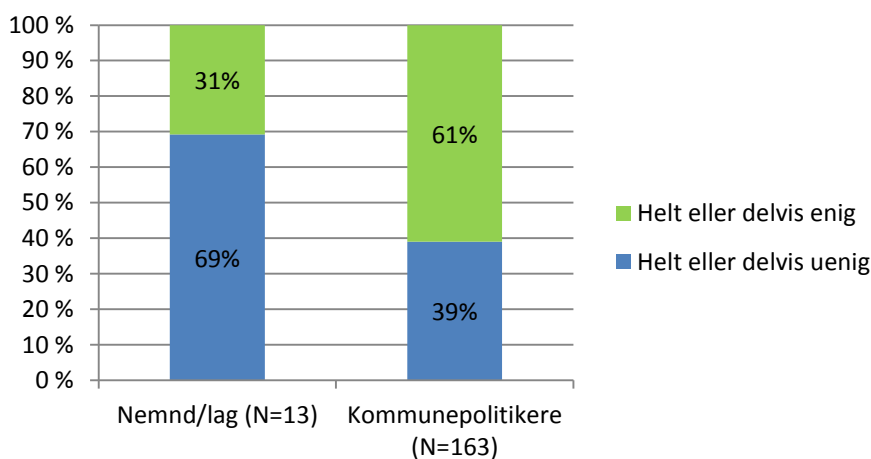
5.2 Spørreundersøkelse rettet mot medlemmer av villreinlag og villreinnemnd

Resultatene fra spørreundersøkelsen rettet mot medlemmer av villreinlag og villreinnemnd viser at disse var generelt mer positive til vern enn kommunepolitikerne (fig 5.10).

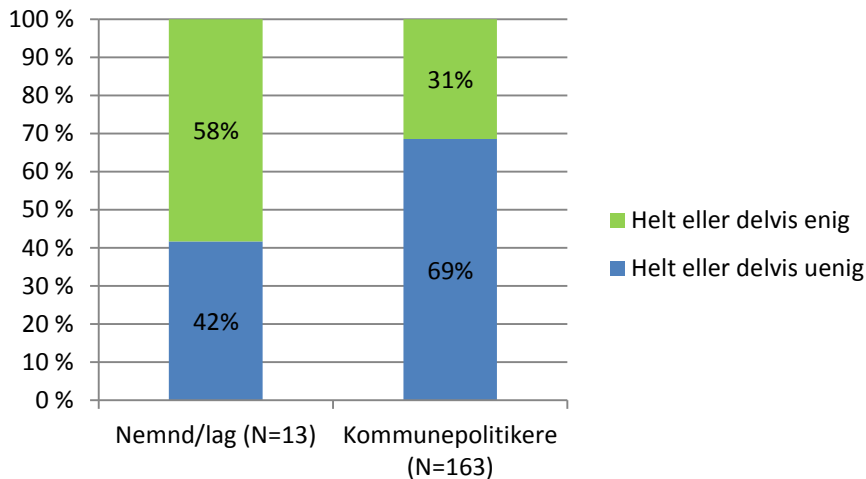
Figur 5.10. Grad av enighet i påstanden: Det bør vernes mer natur i Norge. Sammenlikning av svar fra medlemmer av villreinnemnd/-lag og medlemmer av kommunestyrene.

Som det fremgår av figur 5.11 svarte et flertall av medlemmene av villreinnemnd/-lag at de var helt eller delvis uenig i en påstand om at vern ikke er nødvendig for å sikre en bærekraftig villreinforvaltning. Blant kommunepolitikerne som svarte på undersøkelsen var det et flertall som var helt eller delvis enige i denne påstanden.

Figur 5.11. Grad av enighet i påstanden: Vern av arealer er ikke nødvendig for å drive en bærekraftig villreinforvaltning. Sammenlikning av svar fra medlemmer av villreinnemnd/-lag og medlemmer av kommunestyrene.

Resultatene viser videre ulike meninger på spørsmålet om hvorvidt kommunene har tilstrekkelig med makt for å drive ønsket arealforvaltning og -planlegging. Medlemmer av nemnd/lag er i større grad enn kommunepolitikerne enig i at kommunene har tilstrekkelig med makt (fig 5.12).

Figur 5.12. Grad av enighet i påstanden: Kommunene har tilstrekkelig med makt for å drive ønsket arealforvaltning og -planlegging. Sammenlikning av svar fra medlemmer av villreinnemnd/-lag og medlemmer av kommunestyrene.

Samtlige av respondentene fra villreinnemnd eller villreinlag var kjent med den pågående prosessen med regional plan for villreinområdene i Setesdalsheiene, Heiplanen. Om lag 2/3 av respondentene hadde selv deltatt på møter i prosessen. Respondentene hadde delte meninger om hvordan lokale interesser ble ivaretatt, og hvorvidt de mente Heiplanprosessen var en god prosess. Over 3/4 av respondentene (N=12) mente at lokale interesser blir anerkjent i prosessen. Halvparten av utvalget var imidlertid helt eller delvis enig i en påstand om at overordnede myndigheter i for stor grad legger premissene for prosessen (N=12). Utvalget var også delt på midten i spørsmålet om hvorvidt de følte at naturfaglige ekspertvurderinger i for stor grad er styrende i prosessen (N=10). Om lag 2/3 (62 %) var helt eller delvis enig i at prosessen med Heiplanen generelt er en god prosess (N=11). To svar fra et åpent spørsmål om holdninger til prosessen med Heiplanen gjengis her:

ORDFØRARANE ! ønskjer/prøver så godt dei kan, og styra for å kunna bruka områda, som dei vil, utan tanke på å ta vare på.

Det er ikke tatt omsyn til fastboande og drift som har vært i over 100 år. Det er bare brukt en "grov penn" uten nærkunnskap/lokalkunnskap til villreinenens trekkveier og beiteområde. Vi som bor i små lokalsamfunn, blir overkjørt og fratatt mulighet for utvikling.

6. Diskusjon

I innledningen utledet jeg tre problemstillinger med utgangspunkt i en påstand om at arealplanlegging i villreinområder ikke kan bli mer enn hva det er grunnlag for blant aktører i lokalsamfunnet. I dette kapitlet vil jeg diskutere denne påstanden og problemstillingene med utgangspunkt i resultatene fra spørreundersøkelsen, samt teoriene som er presentert i teorikapitlet. Problemstillingene repeteres her:

- Hvilke holdninger har lokale beslutningstakere til bruk og vern av villreinområder?
- Hvilke holdninger har lokale beslutningstakere til ulike forvaltningsformer i villreinområder?
- I hvilken grad har holdninger og kunnskap betydning for kommunens arealplanlegging i villreinområder?

Diskusjonen er delt inn i ulike deler. Den første delen er knyttet tett opp til resultatene fra spørreundersøkelsen og omhandler holdninger til bruk og vern av villreinområder, bruk av kunnskap og maktfordeling i forvaltningssystemet. Deretter vil jeg diskutere sammenhengen mellom lokale holdninger og resultatet av forvaltningen, og hvorvidt denne studien bidrar til å styrke en påstand om en slik sammenheng. Til slutt vil jeg drøfte kort hvilke faktorer som påvirker arealforvaltning i villreinområder.

6.1 Holdninger til bruk og vern

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at generelle holdninger til bruk og vern blant kommunepolitikerne i studieområdet varierer. Selv om et lite flertall av respondentene i undersøkelsen mente at det ikke bør vernes mer natur i Norge fordeler respondentene seg relativt jevnt utover på skalaen fra helt uenig til helt enig. Siden vernebegrepet ikke er nærmere definert i spørsmålet vil assosiasjoner hos den enkelte respondent være avgjørende for hva respondenten svarer på spørsmål om vern. Dersom vi antar at den mest utbredte assosiasjonen til vern er vern etter naturmangfoldloven er det grunnlag for å si at et flertall av kommunepolitikerne er overveiende negative til denne verneformen. Dette resultatet bør ikke tolkes som om at det eksisterer en overveiende negativ holdning til vern i en mer overordnet betydning. Resultater fra andre spørsmål i undersøkelsen gir større grunnlag for en motsatt tolkning. Det er for eksempel en helt klar holdning for at naturen har en egenverdi, utover den

verdien som mennesket tillegger den, samt en forståelse for at det generelt er uheldig at villreinens leveområder bygges ned.

Som det fremgår av resultatene var respondentene konsekvente i svarene på ulike spørsmål relatert til vern. Respondenter som var uenige i at det bør vernes mer natur i Norge var for eksempel mer positive til bruk av villreinområdene, og mente i stor grad at vern ikke er nødvendig for å sikre en bærekraftig villreinforvaltning. Med utgangspunkt i det kognitive hierarkiet, som er presentert i teorikapittelet, kan vi anta at de varierende holdningene til naturvern springer ut av mer grunnleggende verdier hos respondentene, som for eksempel at naturen har en egenverdi. Konsekvente svar på ulike spørsmål om vern i spørreundersøkelsen gir støtte til teorien om at holdninger baseres på et mindre antall verdier.

Det kan virke som om kommunepolitikerne i stor grad vurderer vern ut i fra konsekvensene vernet innebærer for lokalsamfunnet. Siden politikerne i stor grad så på vern som en begrensning for lokal utvikling, men også fremhever naturens egenverdi, kan det argumenteres for at det eksisterer en relativt sterk “vern-gjennom-bruk” holdning. Som nevnt av Falleth m. fl. (2008) prioriterer lokal forvaltning også i stor grad lokale brukerinteresser. Ser vi dette opp i mot diskursmodellen til Benjaminsen og Svarstad (2010) for arealvern er det nærliggende å konkludere med at kommunepolitikernes holdninger er i tråd med en kritisk diskurs om arealvern. Resultater fra spørsmål relatert til hvem som har makt i forvaltningen forsterker en konklusjon i denne retning ytterligere.

Funnene fra undersøkelsen viser at kommunepolitikerne i stor grad mente at overordnede myndigheter som MD, DN og Fylkesmannen har mye, og i visse tilfeller for mye, makt i arealplanlegging i villreinområder. Siden kommunene er planmyndighet i planlegging etter plan- og bygningsloven er det oppsiktsvekkende at blant annet forskere, organisasjoner og energiselskaper ender opp med en høyere gjennomsnittscore enn kommunen på en skala fra svært liten makt til svært mye makt i arealplanleggingen. Dette resultatet kan muligens tolkes som et uttrykk for en frustrasjon eller en avmaktsfølelse blant kommunepolitikerne. En slik avmaktsfølelse kan også være en mulig forklaring på de tilsynelatende negative holdningene til vern. Det er rimelig å anta at respondentene legger til grunn en bred definisjon av arealplanlegging, som også inkluderer naturvern, når de svarer på dette spørsmålet.

Avmaktsfølelsen som det er referert til over må også anses som et uttrykk for den systemkampen som finner sted mellom lokalt og sentralt nivå i forvaltningshierarkiet, og mellom to konkurrerende systemer, det vil si planlegging etter naturmangfoldloven og etter plan- og bygningsloven. Ved vern etter naturmangfoldloven vil lokale aktører kunne føle at de mister makt til et annet system. Dette er også en mulig forklaring på at mange respondenter mente overordnede myndigheter, som forvalter det konkurrerende systemet, har for mye makt i arealplanleggingen.

Medlemmer av villreinlag og villreinnemnd mente i større grad enn politikerne at kommunene har tilstrekkelig med makt i arealplanleggingen, og de var mer positive til vern. Evalueringen av det lokale forvaltningsforsøket i SVR viser også at aktører fra villreinlag og villreinnemnd var skeptiske til lokal forvaltning (Falleth og Hovik 2006). Denne forskjellen mellom aktørene i den lokale villreinforvaltningen skyldes antagelig ulike forhold, men kan være med på å bekrefte inntrykket av en avmaktsfølelse blant kommunepolitikerne. En mer positiv holdning til vern blant medlemmer av villreinlag og villreinnemnd kan muligens forklares med at disse personene ikke opplever det samme presset fra nærings- og utbyggingsinteresser som politikerne. Medlemmer av villreinlag har ganske enkelt en annen rolle i forvaltningen som interesseorgan for grunneiere i villreinens leveområde, og villreinnemndas mandat begrenses til spørsmål relatert til villreinforvaltning. Resultatene kan dermed sies å bekrefte teorien om at ulike parter har ulike tolkningsrammer, og dermed ulike syn på hvilke løsninger som er relevante. Disse respondentene skiller seg derfor signifikant fra politikerne ved at de i større grad erkjenner at vern er nødvendig for å sikre en bærekraftig villreinforvaltning. Resultatene viser at disse respondentene heller ikke er ubetinget negative til den pågående Heiplanprosessen, noe som kan tolkes som en erkjennelse av behov for en slik helhetlig, og delvis overordnet, arealplanprosess.

Som det fremgår av resultatene mente kommunepolitikerne i stor grad at lokalbefolkningen best kan vurdere hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning. Vi kan også se en mer negativ holdning til innflytelse fra forskere og eksperter blant de respondentene som var negative til vern. Dette er i tråd med Benjaminsen og Svarstads (2010) kritiske diskurs om arealvern. Selv om en stor andel mente at forskere har en for teoretisk tilnærming til lokale problemstillinger i arealforvaltningen, eksisterer det en forståelse blant respondentene av at lokalpolitikere er avhengig av innspill fra eksperter for å finne gode løsninger lokalt. Det er med andre ord ikke grunnlag for å si at det eksisterer et

behov for en fullstendig frigjøring fra vitenskapelig kunnskap i forvaltningen, men snarere et ønske fra lokalsamfunnet om reell innflytelse på forvaltningen av villreinområdene.

Som det fremgår av resultatene står det vi kan kalle for et høstingsperspektiv sterkt blant kommunepolitikere, jamfør spørsmål om hvorvidt fjell og utmark i større grad bør kunne utnyttes til tradisjonelle landbruksformål som skogbruk, beite og setring. Slike tradisjoner ser ut til å stå noe sterkere blant respondentene enn bruk i form av nyere næringer som for eksempel utmarksturisme. Vi kan tolke dette som et uttrykk for et ønske å om å ta vare på en tradisjonell landbrukskultur som er nedarvet i generasjoner og dermed står veldig sterkt i lokalsamfunnet.

Enkelte av kommunene i undersøkelsen har hatt en mer direkte erfaring med verneområder, noe som kan se ut til å ha påvirket holdningene til bruk og vern til en viss grad. Resultatene vitner om en noe mer negativ holdning til naturvern blant de som ikke har erfaring med større verneområder i kommunen. Dette kan muligens tolkes som en “skepsis til det ukjente”, men resultatene er ikke tilstrekkelig entydige som grunnlag for en slik påstand.

Det er en forskjell i holdninger mellom kommunepolitikere ut i fra om de har en tilknytning til villrein eller ikke, og om de selv er grunneiere med villrein på eiendommen. Resultatene viser en generell tendens til at de som har en form for tilknytning til villrein er mer innforstått med at inngrep og menneskelig aktivitet har hatt negative konsekvenser for villreinen i deres kommune. Av de som har en tilknytning til villrein i kraft av å være grunneiere i villreinområdene er det et flertall som uttrykker en slik holdning. En mulig årsak til dette kan være at kunnskapsnivået om villreinen og dens habitatkrav er større hos de som har en tilknytning til villrein. Hvorvidt grunnleggende verdier også spiller en rolle i denne sammenhengen er det ikke grunnlag for å hevde med utgangspunkt i denne undersøkelsen.

6.2 Sammenheng mellom holdninger og praksis

Jeg vil her vende tilbake til deler av det kognitive hierarkiet i teoridelen og diskutere hvorvidt resultatene viser en sammenheng mellom verdier, holdninger, adferdsintensjoner og adferd i lokal forvaltning av villreinområder i studieområdet. For å kunne svare på dette vil jeg se spesielt på forskjeller i holdninger mellom ulike geografiske områder (årsak), og hvorvidt forskjellene kommer til uttrykk i form av adferd (virkning). Med adferd menes her politiske

vedtak i plansaker som igjen forutsettes å påvirke utbyggingspraksis i kommunen. En fremstilling av slik praksis er vist i tabell 3.1 og figur 3.2.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at kommunepolitikere i stor grad har samme grunnleggende verdisyn. Det er kun to prosent av utvalget som er helt uenig i at naturen har en egenverdi og dette må derfor kunne betraktes som en av få sentrale verdier i verdiholdning-adferd hierarkiet som er felles for respondentene i undersøkelsen. Resultatene viser videre en sammenheng mellom holdninger til bruk og vern, og partitilhørighet. Dersom vi definerer partitilhørighet som en adferdsintensjon vil dette resultatet, overført til modellen, kunne tolkes som et uttrykk for koblingen mellom holdninger og adferdsintensjoner. For å kunne vurdere en eventuell sammenheng mellom holdninger og adferd/praksis vil det som nevnt tidligere være nødvendig å se på forskjeller i resultater mellom ulike geografiske områder.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser signifikante forskjeller i holdninger hos respondenter som tilhører kommuner sør i SVR og Setesdal, og øvrige respondenter. Disse respondentene uttrykker i større grad negative holdninger til vern og mente i mindre grad at ulike former for inngrep og menneskelig aktivitet påvirker villreinen i deres nærområde. Dette er også i tråd med funn fra Falleth og Hovik (2006) som blant annet viser til størst motstand mot vern sør i SVR, og Vasstrøm (2010) som beskriver en spesielt stor frustrasjon i Setesdal. Vasstrøm (2010) forklarer dette ved å vise til et bakteppe av verneprosesser i området, samt at den pågående prosessen med Heiplanen omfatter store andeler av kommunearealet i Setesdalskommunene. Dersom det eksisterer en sammenheng mellom holdning og adferd/praksis kan dette tenkes å komme til uttrykk gjennom en mer liberal utbyggingspraksis i kommuner der verneinteresser står svakest. I dette tilfelle er dette kommunene sør i SVR og Setesdal. Som det fremgår av figur 3.2 har de nevnte kommunene, med unntak av Åseral, en over gjennomsnittlig liberal dispensasjonspraksis. Kommunene Valle og Hægebostad har også et antall bygninger i villreinområdene som er over gjennomsnittet for studieområdet som helhet.

6.3 Hva er bestemmende for den kommunale arealplanleggingen?

Fokus i diskusjonskapittelet har foreløpig vært på holdninger hos lokale forvaltningsaktører og sammenhengen mellom holdninger og praksis. Svarene på disse problemstillingene er en

del av svaret på et mer overordnet spørsmål om hvilke faktorer som er avgjørende for utfallet av arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. Sentrale spørsmål i denne sammenheng er hvorvidt arealplanleggingen kan bli mer enn hva det er grunnlag for i lokalsamfunnet, og hvor stor betydning overordnede grep og forvaltningsreformer kan ha for resultatet av forvaltningen.

Med økt fokus på lokal forvaltning av verneområder, jamfør vinn-vinn-diskursen, fremheves behovet for lokal forankring og oppslutning som et suksesskriterium for implementering av ulike forvaltningsreformer og overordnede planer. Slik oppslutning oppnås i følge blant andre Ostrom (1990) kun ved at lokale aktører er med på å bestemme premissene for prosessen. Fra Heiplanprosessen er det imidlertid eksempler på at naturvitenskapelig kunnskap, relatert til definering av villreinens leveområde, er presentert som udiskutable sannheter. Dette vil, sammen med et sterkt bruk- og høstingsperspektiv hos lokale aktører, kunne begrense muligheten for å lykkes med intensjoner bak overordnede grep i forvaltningen. I dette tilfelle etablering av helhetlige planer for fjellområder som er viktige for villrein.

Med utgangspunkt i det som er nevnt frem til nå i diskusjonen kan vi si at lokale aktørers holdninger til bruk og vern har betydning for resultatet av både lokale og overordnede planprosesser. Som nevnt av Bråtå (2001) vil imidlertid aktørenes beslutninger kunne være basert på mer “teknisk-rasjonelle vurderinger av hva som er bra eller dårlig”, i tillegg til mer subjektive holdninger. Resultatet av en beslutning som i stor grad er kunnskapsbasert vil naturlig nok være avhengig av hvilken form for kunnskap som er lagt til grunn.

Resultatene fra spørreundersøkelsen antyder at kommunepolitikerne generelt legger noe mer vekt på personlig, enn på bearbeidet/vitenskapelig kunnskap. Hvilken form som vektlegges varierer også med holdninger til bruk og vern. Det er med andre ord mye som taler for at beslutninger basert på “teknisk-rasjonelle vurderinger” påvirkes av mer subjektive holdninger hos beslutningstakeren. Kunnskap kan derfor ikke betraktes som en uavhengig og objektiv faktor som påvirker arealforvaltningen uavhengig av aktørenes holdninger.

7. Konklusjon

Et internasjonalt ansvar for bevaring av Europas siste villrein fjell er en stor utfordring for nasjonale og lokale myndigheter. Økt fokus på lokal forvaltning og deltagelse har de senere år gitt kommunene mer tillit, men også et større ansvar for å imøtekomme disse utfordringene.

Det har vært et mål med denne masteroppgaven å kartlegge hvilke faktorer som påvirker resultatet av arealplanleggingen i villreinområdene, og diskutere hvorvidt dagens modeller for forvaltning av villreins leveområder er bærekraftige. Med utgangspunkt i teori og resultater fra egne undersøkelser har jeg argumentert for at praktisk arealdisponering i stor grad er et speilbilde av holdninger hos lokale beslutningstakere. På den ene siden kan det dermed være grunnlag for å spørre hvorvidt lokal forvaltning er egnet til å oppfylle et internasjonalt ansvar, mens det på den annen side er relevant å diskutere hvorvidt det er mulig å lykkes med langsiktige forvaltningsmodeller for arealplanleggingen uten at lokale aktører er med på å bestemme premisser for forvaltningen.

Resultatene fra den empiriske undersøkelsen styrker påstanden om en viss samvariasjon mellom holdninger hos lokalpolitikere og utbyggingspraksis i kommunen, men det har ikke lyktes i denne omgang å bevise en slik sammenheng. Hovedgrunnen til dette er at det er langt flere forhold enn lokale holdninger og oppfatninger som gir grunnlag for arealpraksis i kommunene. Det har også vært spesielt utfordrende å finne gode mål på utbyggingspraksis som er resultat av gjeldende politikk i den enkelte kommune. Jeg har argumentert for hvordan resultatene, sett i sammenheng med teori og funn fra tidligere forskning, kan styrke påstanden om at forvaltningen på lang sikt ikke kan bli mer enn hva det er grunnlag for i lokalsamfunnet. Dette utelukker ikke at forvaltningsmodeller også har betydning for resultatet av forvaltningen. En konklusjon i denne oppgaven er imidlertid at muligheten for å oppnå en mer bærekraftig forvaltning av villreinområdene kun gjennom overordnede grep i arealplanleggingen er begrenset. Relativt store lokale forskjeller i holdninger til bruk og vern av villreinområdene reiser også spørsmål om dette vanskeliggjør en horisontal koordinering og samarbeid mellom lokale aktører om en helhetlig planlegging.

Lokale holdninger til bruk og vern vil på lang sikt være bestemmende for hvordan villreinen påvirkes av inngrep fra mennesker, og fremtidige forvaltningsmodeller bør bygge på en slik erkjennelse. Det er grunn til å diskutere hvorvidt dagens forvaltningspolitikk for villreinområdene, med stor vekt på helhetlig forvaltning, er tilstrekkelig som et svar på

utfordringene gitt av Riksrevisjonen (2007). En slik diskusjon vil kunne være en del av et mer overordnet spørsmål om hvilke problemer som arealplanleggingen er egnet til å løse. En overdreven tro på betydningen av nye forvaltningsmodeller vil i verste fall fungere som en sovepute for en konstruktiv, verdipolitisk debatt om bruk og vern av natur.

Helhetlige fylkesdelplaner for villreinområdene, som for flere kommuner omfatter en stor andel av kommunearealet, er omstridt og lokale aktører har delvis gitt uttrykk for en mistillit til det naturvitenskapelige grunnlaget for planene. Hvorvidt en slik mistillit vil begrense kommunenes oppfølging av planene er det for tidlig å si noe om. Ser vi dette i lys av teori basert på erfaringer fra tilsvarende planprosesser (Björkell 2008; Ostrom 1990), er det imidlertid grunn til å diskutere hvorvidt muligheten for reell oppslutning og nødvendig forankring om prosessen er tilstede. En fremtidig evaluering av fylkesdelplanene for villreinområder vil kunne bekrefte eller avkrefte dette.

Denne masteroppgaven støtter opp under funn fra tidligere forskning og har også bidratt med ny og nyansert kunnskap under temaet “villrein og samfunn”. Videre studier på dette området vil kunne ta for seg flere aktører i forvaltningen for å skape en enda bredere forståelse av hvilke faktorer som påvirker forvaltning av villreinområder i Norge. Det kan også være aktuelt å studere tilnærmingen til norsk villreinforvaltning i en internasjonal kontekst, for å oppnå et større perspektiv på virkeligheten. Dette kan for eksempel gjennomføres som en komparativ diskursanalyse der tilnærmingen til villrein i ulike deler av verden studeres og presenteres opp mot hverandre.

En kombinasjon av naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig kunnskap vil kunne bidra til at nye forvaltningsmodeller balanserer hensyn til bruk og vern på en bedre måte enn hva som er tilfelle i dagens regime. Nye og mer effektive metoder for kartlegging av villreinens arealbruk, som GPS-merking, gir mer presis og objektiv kunnskap som beslutningsgrunnlag for arealplanleggingen. Dette kan i visse tilfeller medføre behov for ytterligere vern, men vil ikke minst gi kunnskap om hvilke områder som kan brukes for å ivareta lokalsamfunnens behov for utvikling og tradisjonell arealbruk.

8. Litteraturliste

Albarracin, D., Johnson, B. T., Zanna, P. Z. og Kumkale, G. T. 2005. *Attitudes: Introduction and Scope*. Lawrence Erlbaum Associates Inc. Publishers, New Jersey, 412 s.

Andersen, R. og Hustad, H. (red.) 2004. *Villrein og Samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein fjell*. NINA Temahefte 27, 77 s.

Benjaminsen, T. A. og Svarstad, H. 2010. *Politisk økologi – Miljø, mennesker og makt*. Universitetsforlaget, Oslo, 251 s.

Bevanger, K. og Jordhøy, P. 2004. *Villrein – fjellets nomade*. Bokklubben villmarksliv, 168 s.

Björkell, S. 2008. *Resistance to Top-Down Conservation Policy and the Search for New Participatory Models*. I: Keulartz, J. og Leistra, G. (red.). *Legitimacy in European Nature Conservation Policy: Case Studies in Multilevel Governance*, Springer, S. 109-126.

Bortne, Ø., Grendstad, G., Selle, P. og Strømsnes, K. 2001. *Norsk miljøvernorganisering mellom stat og lokalsamfunn*. Det Norske Samlaget, Oslo, 207 s.

Bråtå, H. O. 2001. *Forvaltningen av villreinen og dens ressursystem i Rondane. Belyst i et arenaperspektiv med makt og kunnskap som teoretiske innfallsvinkler*. Avhandling for dr. scient. graden Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo, 559 s.

Bråtå, H. O. 2005. *Kriterier for en bærekraftig villreinforvaltning – et samfunnsvitenskapelig perspektiv på forvaltning av bestander og arealer*. ØF-rapport nr. 13/2005, 156 s.

Bråtå, H. O., Hagen, S. E. og Overvåg, K. 2010. *Villreinen og villrein fjellet som kilde til verdiskaping og samfunnsutvikling*. ØF-rapport nr. 6/2010, 94 s.

Carina, E. og Keskitalo, H. 2008. *Konflikter mellom rennæring og skogsbruk i Sverige*. I: Sandstrøm, C., Hovik, S. og Falleth, E. I. (red.). *Omstridd natur. Trender og utmaningar i nordisk naturforvaltning*. Boréa, Umeå, s. 248-268.

Daugstad, K. Svarstad, H. og Vistad, O. I. 2006. *Community-based Nature Protection. Lessons from Norway*. *The International Journal of Environmental, Cultural, Economic & Social Sustainability*, 2, s. 127-135.

Dillman, D. A. 2007. *Mail and Internet Surveys: The Tailored Design Method*. New York, Wiley, 523 s.

Direktoratet for naturforvaltning. In press. Kartdata villreinområder.
<http://www.dirnat.no/kart/villreinbase/>.

Eagly, A. H. og Chaiken, S. 1993. *The psychology of attitudes*. Fort Worth, Tex., Harcourt Brace Jovanovich, 794 s.

- Falleth, E. I. og Hovik, S. 2006. *Lokal forvaltning av store verneområder - Evaluering av kommunal forvaltning i Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane*. NIBR-rapport 18, 109 s.
- Falleth, E.I. og Hovik, S. 2008. *Lokal forvaltning av store verneområder*. NIBR-rapport 11, 57 s.
- Falleth, E. I., Hovik, S. og Sandström, C. 2008. *Komplekse interesser og lokalt naturvern*. Utmark, 1, s. 1-6.
- Fulton, D. C., Manfredo, M. J. og Lipscomb, J. 1996. *Wildlife value orientations: A conceptual and measurement approach*. Human Dimensions of Wildlife, 1, s 24-47.
- Gawronski, B., og Bodenhausen, G. V. 2006. *Associative and prepositional processes in evaluation. An integrative review of implicit and explicit attitude change*. Psychological Bulletin, 132, s. 692-731.
- Hajer, M. A. 1995. *The Politics of Environmental Discourse*. Clarendon Press, Oxford, 318 s.
- Homer, P. M. og Kahle, L. R. 1988. *A Structural Equation Test of the Value-Attitude-Behavior Hierarchy*. Journal of Personality and Social Psychology, 54, s. 638-646.
- Hovik, S. og Falleth, E. I. 2003. *Vern av Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane landskapsvernområde. Holdninger til vern og forvaltning blant lokalpolitikere og lokale organisasjoner*. NIBR-notat 126, 72 s.
- Jacobsen, D. I. 2005. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? – innføring i samfunnsvitenskapelig metode 2. utgave*. Høyskoleforlaget, Kristiansand, 400 s.
- Johannesen, A., Tufte, P. A. og Kristoffersen, L. 2009. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt, Oslo, 382 s.
- Jordhøy, P., Strand, O. og Bay, L. A. 2008. *Nye overføringer til Blåsjømagasinet – villreinfraglig vurdering. Blåfjelloverføringene*. NINA Rapport 401, 34 s.
- Jordhøy, P., Strand, O. Skogland, T., Gaare, E. og Holmstrøm, F. 1996. *Oppsummeringsrapport, overvåkingsprogram for hjortevilt – villreindelen 1991-95*. NINA Fagrappport 22, 57 s.
- Kaltenborn, B. P. og Bjerke, T. 2002. *The Relationship of General Life Values to Attitudes Toward Large Carnivores*. Human Ecology Review, 9 (1), s. 55-61.
- Kommunal- og regionaldepartementet. 2011. Mandatfordeling. Hentet den 05.03.11 fra: <http://www.regjeringen.no/krd/html/valg2007/bks.html>.
- Lorentzen, K. og Pilskog, G. M. 2009. *Bruk av IKT*. I: Engedal, M. I. A., Denisova, E., Langhoff, K., Lorentzen, K., Pilskog, G. M., Rybalka, M. og Vikne, K. 2009 *Nøkkeltall om informasjonsamfunnet 2009*. Statistisk sentralbyrå, s. 83-96.

- Manfredo, M. J. 2008. *Who Cares About Wildlife? Social Science Concepts for Exploring Human-Wildlife Relationships and Conservation Issues*. New York, Springer-Verlag New York, 228 s.
- Miljøverndepartementet. 2007. *Fylkesdelplaner for bruk og vern av prioriterte fjellområder - fastsetting av nasjonale villreinområder*. Bestillingsbrev. 7 s.
- Mitchell, R. C. og Carson, R. D. 1989. *Using Surveys to Value Public Goods. The Contingent Valuation Method*. Resources for the Future, Washington D. C., 463 s.
- Mossing, A. og Heggenes, J. 2010. *Kartlegging av villreinens arealbruk i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei*. NVS Rapport 6/2010, 64 s.
- Navrud, S. 1995. *Hva er naturopplevelser verdt? Økonomisk verdsetting av utmarksressurser*. Landbruksøkonomisk Forum (LØF), nr. 4/95, s. 39-53.
- Nellemann, C., Vistnes, I., Jordhøy, P., Strand, O. og Newton, A. 2003. *Progressive impact of piecemeal infrastructure development on wild reindeer*. Biological Conservation, 113, s. 307-317.
- Ostrom, E. 1990. *Governing the Commons – The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press, New York, 279 s.
- Raitio, K. 2008. *Konflikten mellan rennärning och skogsbruk i Enare*. I: Sandström, C., Hovik, S. og Falleth, E. I. (red.). *Omstridd natur. Trender och utmaningar i nordisk naturförvaltning*. Boréa, Umeå, s. 227-247.
- Reitan, M. 2004. *Politicization and Professional Expertise in the Policy of Nature Conservation*. Local Environment, vol. 9, nr. 5, s. 437-450.
- Riksrevisjonen. 2007. *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealforvaltning i Norge*. 133 s.
- Risan, L. og Larsen, K. 2010. *Planlegging for en bærekraftig utvikling*. CIENS-rapport 4-2010, 53 s.
- Rokeach, M. 1973. *The nature of human values*. Free Press, New York, 438 s.
- Sandström, C., Hovik, S. og Falleth, E. I. 2008. *Omstridd natur. Trender och utmaningar i nordisk naturförvaltning*. Boréa, Umeå, 345 s.
- Setesdal Austhei villreinlag 2009. *Setesdal Austhei villreinområde – Bestandsplan 2009-2013*. 9 s.
- Setesdal Ryfylke villreinlag. 2009. *Setesdal – Ryfylke villreinområde. Bestandsplan*. 24 s.
- Skogland, T. 1994. *Villreinen fra urinnvåner til miljøbarometer*. N.W. Damm & Søn A. S – Teknologisk Forlag, Oslo, 143 s.

Statens kartverk. 2011. Bygningsdata. Hentet den 27. 01.11 fra: Geovekst - Felles Kartdatabase.

Statistisk sentralbyrå. 2011a. Statistikk dispensasjoner i LNF-områder. Hentet den 27.02.11 fra: www.ssb.no/kostra.

Statistisk sentralbyrå. 2011b. Statistikk fritidsboliger. Hentet den 07.04.11 fra: <http://www.ssb.no/tabell/05467>.

Stortingsmelding nr. 21 (2004-2005). *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*. Miljøverndepartementet, Oslo.

Teigland, J. *Betydningen for samfunnet av å ha villrein i fjellet*. VF-rapport 12, 69 s.

Vasstrøm, M. 2010. *Lokale prosesser i Heiplanen. Det gode liv for Villrein og Mennesker i Setesdal – nå og i fremtiden*. Arbeidsrapport. Skov & Landskab, LIFE, Københavns Universitet, 37 s.

Våmur-Roan villreinlag. 2009. *Bestandsplan for Våmur-Roan villreinområde 2010-2014*. Bestandsplan. 8 s.

Yin, R. K. 2009. *Case Study Research – Design and Methods*. Sage Publications, Thousand Oaks, 219 s.

VEDLEGG 1

Spørreundersøkelse om villrein og arealforvaltning

Hei!

Jeg er student ved Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) i Ås. Håper du har mulighet til å hjelpe meg med min masteroppgave/hovedoppgave om villrein og arealforvaltning ved å svare på en spørreundersøkelse. Det vil ta mellom 5 og 10 minutter å svare på undersøkelsen. Undersøkelsen er laget for å kunne besvares av alle lokalpolitikere, uavhengig av kunnskap om temaet.

Dine svar vil sammen med de andre svarene vi får inn, bli brukt i en analyse av hvilke holdninger lokalpolitikere har til villrein og arealplanlegging. Undersøkelsen rettes mot kommunestyremedlemmer i 18 kommuner tilknyttet Setesdalsheiene. Deltakelse i undersøkelsen er frivillig.

Kontaktinformasjon til deg er formidlet fra kommuneadministrasjonen. Ditt navn vil ikke knyttes direkte til spørreskjema og dine svar vil kun inngå i statistikker sammen med de andre svarene vi får inn. Avslutningsvis i spørreskjemaet vil du bli bedt om å oppgi noen bakgrunnsopplysninger om deg selv. Disse vil kun brukes til gruppering av deltakerne i spørreundersøkelsen og vil ikke brukes for å gjenkjenne enkeltpersoner. Det innsamlede råmaterialet vil slettes når prosjektet avsluttes sommeren 2011. Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Du kommer til undersøkelsen ved å klikke på denne linken:

[LINK]

Undersøkelsen vil være åpen frem til 1. februar 2011. Har du spørsmål eller kommentarer kan du kontakte student Nils-Ener Lundsbakken på e-post: nilsl@student.umb.no eller telefon 905 19 701. Du kan også kontakte veileder for masteroppgaven, Eva Irene Falleth, på e-post: eva.falleth@umb.no.

Vennlig hilsen

Nils-Ener Lundsbakken
UMB, Ås

Villrein og arealplanlegging - holdninger til bruk og vern

1) DIN TILKNYTNING TIL VILLREIN

2) * Hvor ofte har du sett villrein i naturlige omgivelser?

- Aldri
- En eller noen få ganger
- Flere ganger, men ikke årlig
- Årlig eller oftere

Flere kryss mulig

3) * Hva er din personlige tilknytning til villrein?

- Jeg er grunneier med villrein på eiendommen
- Jeg har drevet/driver med jakt på villrein
- Jeg har et økonomisk utbytte av villreinressursen
- Jeg møter villrein i forbindelse med friluftsliv
- Jeg har kunnskap om villrein fra studier og/eller forskning
- Jeg har hatt/har arbeidsoppgaver relatert til villrein og/eller villreinformvaltning
- Jeg har engasjert meg i politiske saker relatert til villrein og villreinformvaltning
- Annen tilknytning

Jeg har ingen tilknytning til villrein

4) HOLDNINGER TIL BRUK OG VERN

5) * Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om bruk og vern av natur?

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
Det bør vernes mer natur i Norge	☐	☐	☐	☐	☐
Natur- og miljøvern er en begrensning for lokal utvikling	☐	☐	☐	☐	☐
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til kommersiell virksomhet	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheter for lokal utvikling bør oftere enn i dag gå foran naturverninteresser	☐	☐	☐	☐	☐
Naturen har en egenverdi utover den verdien mennesket tillegger den	☐	☐	☐	☐	☐
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til tradisjonelle landbruksformål som skogbruk, beite, setring og lignende	☐	☐	☐	☐	☐
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til nye næringer som opplevelsesturisme og lignende	☐	☐	☐	☐	☐

6) * Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om bruk og vern av villrein og villreinens leveområder?

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
Inngrep og menneskelig aktivitet har ikke hatt særlig negative konsekvenser for villreinen i min kommune	☐	☐	☐	☐	☐
Det er fullt mulig å bruke villreinområdene mer uten at dette er til skade for villreinen	☐	☐	☐	☐	☐
Det er generelt uheldig at villreinens leveområder bygges ned	☐	☐	☐	☐	☐
Vern av arealer er ikke nødvendig for å drive en bærekraftig villreinforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐
Villrein har en egenverdi utover	☐	☐	☐	☐	☐

Fylkesplan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fylkesdelplan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommuneplanens arealdel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunedelplan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Reguleringsplaner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Planer for nasjonalt villreinområde	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13) Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om kunnskap i forvaltningen?

	Hverken enig eller uenig				
	Helt uenig	Delvis uenig	Helt enig	Delvis enig	Helt enig
Forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐
De som bor i, og kjenner, området kan best vurdere hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐
Forskere og eksperter har en for teoretisk tilnærming til lokale problemstillinger i arealforvaltningen	☐	☐	☐	☐	☐
Lokale politikere er avhengig av innspill fra eksperter for å finne gode løsninger på kompliserte problemstillinger i arealforvaltningen	☐	☐	☐	☐	☐

14) BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

15) * Hva er ditt kjønn?

- Kvinne
- Mann

16) * Hvilken kommune er du bosatt i?

- Suldal
- Valle
- Bykle
- Fyresdal
- Sirdal
- Tokke
- Gjesdal
- Nissedal
- Bygland
- Forsand
- Hjelmeland
- Hægebostad
- Kvinesdal
- Kviteseid
- Odda
- Vinje
- Åmli
- Åseral

17) * Hvilket parti representerer du i kommunestyret?

- Fremskrittspartiet eller Høyre
- Kristelig folkeparti, Senterpartiet eller Venstre
- Arbeiderpartiet eller Sosialistisk venstreparti
- Andre partipolitiske lister
- Bygdelister, upolitiske lister

18) * Er du medlem av politisk utvalg som behandler arealplansaker?

- Ja
- Nei

Vet ikke

19) * Hva er din høyeste fullførte utdanning?

- Grunnskole
- Videregående skole
- Fagskole
- Universitet/høgskole, lavere grad
- Universitet/høgskole, høyere grad
- Annen formell utdanning
- Ingen formell utdanning

20) * Hvor jobber du til daglig?

- I en kommune
- Innen offentlig sektor ellers (stat eller fylke)
- Innen primærnæringene
- Innen privat sektor/selvstendig næringsdrivende (utenom primærnæringene)
- Er ikke i arbeid (pensjonist, hjemmeværende, student, el.)

Nils-Ener Lundsbakken
Pb. 1016
1432 Ås
E-post: nilsl@student.umb.no

Ås, 27.01.2011

Til medlemmer av villreinnemnd og villreinlag i tilknytning til Setesdalsheiene

Spørreundersøkelse om villrein og arealforvaltning – holdninger til bruk og vern

Jeg er student ved Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) i Ås. Håper du har mulighet til å hjelpe meg med min masteroppgave/hovedoppgave om villrein og arealforvaltning ved å svare på en spørreundersøkelse. Det vil ta mellom 5 og 10 minutter å svare på undersøkelsen.

Dine svar vil sammen med de andre svarene vi får inn, bli brukt i en analyse av lokale holdninger til villrein og arealforvaltning. Undersøkelsen rettes mot medlemmer av villreinnemnd og villreinlag i Setesdalsheiene og et tilsvarende spørreskjema sendes til lokalpolitikere. Deltakelse i undersøkelsen er frivillig. Ditt navn vil ikke knyttes direkte til spørreskjema og dine svar vil kun inngå i statistikker sammen med de andre svarene vi får inn.

Avslutningsvis i spørreskjemaet vil du bli bedt om å oppgi noen bakgrunnsopplysninger om deg selv. Disse vil kun brukes til gruppering av deltakerne i spørreundersøkelsen og vil ikke brukes for å gjenkjenne enkeltpersoner. Det innsamlede råmaterialet vil slettes når prosjektet avsluttes sommeren 2011. Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Ferdig utfylt skjema sendes tilbake i vedlagte returkonvolutt innen 18. februar.

Har du spørsmål eller kommentarer til denne undersøkelsen kan du kontakte student Nils-Ener Lundsbakken på e-post: nilsl@student.umb.no eller telefon 905 19 701. Du kan også kontakte veileder for masteroppgaven, Eva Irene Falleth, på e-post: eva.falleth@umb.no.

Med hilsen

Nils-Ener Lundsbakken
Student

Villrein og arealforvaltning

DIN TILKNYTNING TIL VILLREIN

1. Hvor ofte har du sett villrein i naturlige omgivelser?*Sett kun ett kryss*

- Aldri
- En eller noen få ganger
- Flere ganger, men ikke årlig
- Årlig eller oftere

2. Hva er din personlige tilknytning til villrein?*Flere kryss mulig*

- Jeg er grunneier med villrein på eiendommen
- Jeg har drevet/driver med jakt på villrein
- Jeg har et økonomisk utbytte av villreinressursen
- Jeg møter villrein i forbindelse med friluftsliv
- Jeg har kunnskap om villrein fra studier og/eller forskning
- Jeg har hatt/har arbeidsoppgaver relatert til villrein og/eller villreinformvaltning

- Annen tilknytning

- Jeg har ingen tilknytning til villrein utover at jeg sitter i villreinnemnd/-lag

HOLDNINGER TIL BRUK OG VERN

3. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om bruk og vern av natur?

Sett kun ett kryss per påstand

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
Det bør vernes mer natur i Norge	☐	☐	☐	☐	☐
Natur- og miljøvern er en begrensning for lokal utvikling	☐	☐	☐	☐	☐
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til kommersiell virksomhet	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheter for utvikling i distriktene bør oftere enn i dag gå foran naturverninteresser	☐	☐	☐	☐	☐
Naturen har en egenverdi utover den verdien mennesket tillegger den	☐	☐	☐	☐	☐
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til tradisjonelle landbruksformål som skogbruk, beite, setring og lignende	☐	☐	☐	☐	☐
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til nye næringer som opplevelsesturisme og lignende	☐	☐	☐	☐	☐

4. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om bruk og vern av villrein og villreinens leveområder?

Sett kun ett kryss per påstand

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
Inngrep og menneskelig aktivitet har ikke hatt særlig negative konsekvenser for villreinen i mitt nærområde	☐	☐	☐	☐	☐
Det er fullt mulig å bruke villreinområdene mer uten at dette er til skade for villreinen	☐	☐	☐	☐	☐
Det er generelt uheldig at villreinens leveområder bygges ned	☐	☐	☐	☐	☐
Vern av arealer er ikke nødvendig for å drive en bærekraftig villreinforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐
Villrein har en egenverdi utover verdien den utgjør for mennesket	☐	☐	☐	☐	☐

AREALPLANLEGGING I VILLREINOMRÅDER

6. Hvor stor innflytelse/påvirkningskraft mener du følgende aktører har på AREALPLANLEGGING i villreinområder? *Sett kun ett kryss per påstand*

	Svært liten innflytelse	Lav innflytelse	Middels innflytelse	Stor innflytelse	Svært stor innflytelse	Vet ikke
Miljøverndepartementet og Direktoratet for Naturforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fylkesmannens miljøvernavdeling	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunen(e)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Grunneiere	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Private rettighetshavere (ikke grunneiere)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Landbrukets organisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Miljø- og friluftsansjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Reiselivsnæringen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Forskere og forskningsmiljøer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Energiselskaper	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Villreinnemnd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Villreinlag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interkommunalt styre	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Statens naturoppsyn (SNO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hvis det er andre aktører du mener har stor innflytelse i arealplanleggingen kan du spesifisere her:

7. Er du kjent med den pågående prosessen med regional plan for villreinområdene i Setesdalsheiene, også kalt "heiplanen"? *Sett kun ett kryss*

- Ja, jeg er kjent med prosessen, men har ikke deltatt i prosessen
 Ja, jeg er kjent med prosessen og har deltatt gjennom møter, innspillsrunder eller på annen måte i prosessen
 Nei, jeg er ikke kjent med prosessen → gå til spørsmål nr. 9

8. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om den pågående prosessen med regional plan (heiplanen)? *Sett kun ett kryss per påstand*

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
Jeg føler at lokale interesser blir anerkjent i prosessen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler at prosessen er toppstyrt og at lokale interesser ikke blir ivaretatt	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler at overordnede myndigheter i for stor grad legger premissene for prosessen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler at naturfaglige ekspertvurderinger i for stor grad er styrende i prosessen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler at prosessen med heiplanen generelt er en god prosess	☐	☐	☐	☐	☐

Dersom du ønsker å utdype dine holdninger til prosessen med heiplanen kan du gjøre dette med noen få setninger her:

9. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander om makt- og ansvarsfordelingen i arealplanlegging og -forvaltning? *Sett kun ett kryss per påstand*

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
Kommunene har tilstrekkelig med makt for å drive ønsket arealforvaltning og -planlegging	☐	☐	☐	☐	☐
Fylkesmannen (staten) har for mye makt i arealplanleggingen	☐	☐	☐	☐	☐
Grunneiere har for liten makt til å forvalte sin eiendom etter eget ønske	☐	☐	☐	☐	☐
Lover og forskrifter begrenser muligheten for å finne gode løsninger lokalt	☐	☐	☐	☐	☐
Villreinnemnda bør få mer ansvar for arealforvaltning i villreinområder	☐	☐	☐	☐	☐
Villreinnemndas innspill bør vektlegges mer i arealplanprosesser i kommunen	☐	☐	☐	☐	☐

10. Hvilken form for kunnskap mener du bør legges til grunn for forvaltning av villreinområdene? *Sett kun ett kryss per påstand*

	Helt uenig	Delvis uenig	Hverken enig eller uenig	Delvis enig	Helt enig
Forskere og eksperter vet best hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐
De som bor i, og kjenner, området kan best vurdere hvordan ulike hensyn bør prioriteres for å sikre en bærekraftig arealforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐
Forskere og eksperter har en for teoretisk tilnærming til lokale problemstillinger i arealforvaltningen	☐	☐	☐	☐	☐
Lokale politikere er avhengig av innspill fra eksperter for å finne gode løsninger på kompliserte problemstillinger i arealforvaltningen	☐	☐	☐	☐	☐

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

11. Hva er ditt kjønn?

Sett kun ett kryss

- Kvinne
- Mann

12. Hvilken av disse nemndene/utvalgene tilhører du?

Sett kun ett kryss

- Villreinnemnda for Setesdalsområdet
- Setesdal- Ryfylke villreinlag
- Setesdal Austhei villreinlag

13. Hva er din høyeste fullførte utdanning?

Sett kun ett kryss

- Grunnskole
- Videregående skole
- Fagskole
- Universitet/høgskole, lavere grad
- Universitet/høgskole, høyere grad
- Annen formell utdanning
- Ingen formell utdanning

14. Hvor jobber du til daglig?

Sett kun ett kryss

- I en kommune
- Innen offentlig sektor ellers (stat eller fylkeskommune)
- Innen primærnæringene
- Innen privat sektor/selvstendig næringsdrivende (utenom primærnæringene)
- Er ikke i arbeid (pensjonist, hjemmeværende, student, el.)

*Takk for at du tok deg tid til å svare.
Bruk vedlagte returkonvolutt!*